

Filistin’de Siyonizm’e Muhafif Hristiyan Bir Aydın: Necîb el-Hûrî Nassâr (1865-1948)*

A Christian Intellectual Opposing Zionism in Palestine: Najîb al-Hûrî Nassâr (1865-1948)

Abdulkadir KARACADAĞ¹ , Eyyüp TANRIVERDİ²

*Bu çalışma, Abdulkadir Karacadağ’ın Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Prof. Dr. Eyyüp Tanrıverdi danışmanlığında hazırlanmakta olduğu doktora tezinden üretilmiştir.

¹Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Kilis, Türkiye
²Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Diyarbakır, Türkiye

ORCID: A.K.K. 0000-0002-6335-096X;
E.T. 0000-0002-5675-1474

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Abdulkadir Karacadağ (Öğr. Gör.),

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Kilis, Türkiye
E-posta: abdulcadir.karacadag@kilis.edu.tr

Başvuru/Submitted: 19.04.2024

Revizyon Talebi/Revision Requested:
02.07.2024

Son Revizyon/Last Revision Received:
03.07.2024

Kabul/Accepted: 08.07.2024

Atıf/Citation: Karacadağ, Abdulkadir, Tanrıverdi, Eyyüp. "A Christian Intellectual Opposing Zionism in Palestine: Najîb al-Hûrî Nassâr (1865-1948)." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 45 (2024), 1-25.
<https://doi.org/10.26650/jos.1471064>

öz

XIX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve olgunlaşan Siyonizm, Yahudiler için bir devlet kurulmasını amaçlayan bir düşünce sistemidir ve Yahudilerin Filistin’e göç etmesini (‘Aliya) teşvik etmiştir. Bu göçler, Filistin’de demografik ve toplumsal sorunlara yol açmış, İsrail Devleti’nin kurulmasıyla bu sorunlar daha da artmıştır. Filistinli Arap aydınlar, bu sorunlarla mücadele ederek Siyonizm’in amaçlarını engellemeye çalışmışlardır. Bu aydınlardan biri de Hristiyan Arap Necîb el-Hûrî Nassâr’dır (1865-1948). Nassâr, başta basın olmak üzere siyasi, edebi ve kültürel faaliyetler aracılığıyla Siyonizm ile mücadele etmiştir. Bu çalışmada, Nassâr’ın Siyonizm ile mücadeledeki rolü ile Arap reformu (Nahda) ve Filistin direnişine katkıları incelenmiştir. Doküman analizi yöntemi kullanılarak Nassâr’ın yaklaşık otuz yıl boyunca yayımladığı *el-Kermil* gazetesi, telif ettiği eserler ve katıldığı çeşitli edebi ve siyasi faaliyetler analiz edilmiştir. Nassâr, Siyonist tehdidi toprak satışıyla ilişkilendirerek Filistin eşrafı ile taşra halkı arasındaki bağları güçlendirmeye çalışmıştır. Kitlesel bir direnişi başlatmak gayesiyle yaklaşık yarım asır mücadele eden Nassâr, kendini bu amaca tamamen adanmış ve “meccnûn” olarak anılacak derecede özverili bir çaba sarf etmiştir. Mücadelesi boyunca Nassâr, başta Siyonist basının saldırıları olmak üzere birçok zorluk ve engelle karşılaşmıştır. Sonuç bölümünde Nassâr’ın Siyonizm ile mücadelesi, Arap reformu ve Filistin direniş hareketine yaptığı katkılar bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Siyonizm, Filistin Direnişi, Necîb el-Hûrî Nassâr, el-Kermil

ABSTRACT

Zionism, emerged and evolved in the latter half of the 19th century is an ideological movement advocating for the establishment of a Jewish state and has been encouraged Jewish immigration to Palestine (Aliyah). These migrations resulted in demographic and social disruptions within Palestine, and aforementioned disruptions exacerbated by the subsequent establishment of the State of Israel. Palestinian Arab intellectuals have impeded the objectives of Zionism by endeavoring to counteract these disruptions. Among these intellectuals was the Christian Arab Najîb al-Hûrî Nassâr (1865-1948). Nassâr, combated Zionism through political, literary, and cultural activities, with a pronounced emphasis on journalism. This study scrutinizes Nassâr’s role in

opposing Zionism and his contributions to the Arab reform movement (Nahda) and the Palestinian resistance. Utilizing document analysis method, the research examines Nassâr's approximately thirty-year publication of the newspaper *al-Karmil*, his authored works, and his involvement in various literary and political endeavors. Nassâr, strived to fortify the connections between the Palestinian elite and the rural populace by making connection between the Zionist threat and land sales Nassâr, who struggled for the purpose of initiating a mass resistance nearly through half a century, completely dedicated himself to this purpose during which he demonstrated an extraordinary level of dedication, earning the epithet "madman" for his relentless efforts. Throughout his prolonged struggle, Nassâr, encountered numerous challenges and adversities, particularly from Zionist press attacks. In conclusion, this study assesses Nassâr's resistance to Zionism and his impact on the Arab reform movement and the Palestinian resistance.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Zionism, Palestinian Resistance, Najib al-Hürî Nassâr, al-Karmil

EXTENDED ABSTRACT

Zionism, which emerged when Leo Pinsker founded a Jewish nationalist organization called Chovove Zion (Lovers of Zion) and demanded the establishment of an independent state belonging to the Jews, turned into a universal system of thought under the leadership of Theodore Herzl (1860-1904). With Zionism's maturation Jews began mass migration to Palestine starting in 1882. With these migrations, financed by various institutions, organizations, and individuals and called Aliyah, farms (Moshav) and colonies (Kibbutz) were established for Jews in Palestine on lands purchased through various means. The Aliyah affair's, which lasted nearly a century, caused demographic and social problems. The establishment of the State of Israel in 1948 by the Zionists, who received the support of Europe and the United States, especially Britain, led to an increase in these problems. Although Sultan Abdülhamid II took measures to prevent the Aliyah's, they were not sufficient. After the proclamation of Constitutional Monarchy II, there was an increase in the number of Aliyahs during the period when the Union and Progress Party and the Freedom and Entente Party were in the Ottoman government. Some intellectuals resorted to political, literary, and cultural means, especially the press, to fight Zionism and the Aliyah's. The First World War and Arab Revolt in Hejaz under the leadership of Sharîf Hüsain b. 'Alî prepared the ground for the long-term establishment of a Jewish state rather than Arab independence. The withdrawal of the Ottoman Empire from Arab geography with the loss of war led the British and French to create many statelets in the region. Palestine, on the other hand, entered the British mandate without being subject to certain status. During this mandate, the British made great efforts to realize Zionist ideals. This led to bloody conflicts between Arabs and Jews and great resistance by Palestine's people. Palestine's elite families, notable intellectuals and patriotic youth played a major role in the formation and maturation of this resistance against Zionism, which continues to this day.

During Ottoman rule and the British mandate, Palestinian Arab intellectuals struggled against the problems caused by Zionism in political, literary, and cultural fields and tried to

prevent the Zionists from achieving their goals. One of these intellectuals was Najīb al-Hūrī Nassār (1865-1948), a Christian Arab intellectual. Born in Lebanon to an Orthodox family, Najīb converted to Protestantism with his family. Najīb received his primary education in the village where he was born. After attending high school in Sūq al-Gharb, he graduated from the Faculty of Pharmacy at the American University of Beirut. He began his professional life as a pharmacist's journeyman and worked as a teacher, translator, and farmer. Najīb, who had the opportunity to closely examine the farms and colonies created as a result of Aliyah's while he was farming, read about Zionism and predicted that Zionism could be a danger to the Ottoman Empire and especially Palestine. At the beginning of the twentieth century, Najīb wrote down his knowledge and experiences regarding Zionism and sent them to Beirut, Damascus, and Cairo newspapers. With the declaration of the Constitutional Monarchy II, he bought a printing house in Beirut and began publishing the *al-Karmil* newspaper. In addition to publishing *al-Karmil*, he fought against Zionism throughout his life, writing works such as *al-Sihyawniyya*, *Muflah al-Ghassani*, *al-Zirā'at al-jāffa*, *Shumam al-'Arab*, and *al-Rajul*. He also participated in political, literary, and cultural activities.

On the one hand, Najīb wrote articles in *al-Karmil* about the danger of Zionism and invited the Palestinian press to unite and show resistance; on the other hand, he established societies and associations, visited villages, and raised awareness among the villagers about the dangers of land sales. Najīb established a committee to monitor the Aliyah's and land sales, investigated any activity that he suspected of Zionism, and exposed in his newspaper the individuals he found selling land to Zionists. Najīb accused the notables of Palestine, the district governors, the Ottoman administration, and the British rulers of serving Zionism, and published in his newspaper the documents he considered as evidence of this. His harsh style and strong stance caused Zionists to feel uncomfortable, and religious and political leaders who supported Zionism considered it a religious obligation to attack Najīb through the press and the judiciary. This situation not only increased Najīb's popularity, but also led young people and some Arab intellectuals to support him. Although Najīb supported the British for a while during the mandate years, the situation did not last long. The British appointment of Herbert Samuel, a Zionist supporter of Jewish origin, as the High Commissioner for Palestine (1920) completely destroyed Najīb's trust in the British, and from then on, he became an opponent of both British and Zionism. Harshly criticizing the conflicts and problems in Palestine during the Mandate, Najīb held the British administrators and Arab political leaders responsible for the events. After 1935, Najīb began to lose hope in Arab politics and leadership, claiming that the Zionists would not only occupy Palestine but also take all the promised land. He accused Arab leaders, including the Emir of Jordan 'Abdullāh b. Ḥusain, Haj Amīn al-Ḥusaynī, King Faisal, King Ghāzī and 'Abdul 'azīz b. Sa'ūd, of being passive and cowardly. In his writings in *al-Karmil*, which he had published for more than 30 years, he called on people to stop placing their hopes in political leaders and start mass resistance. His predictions and demands regarding

Zionism were often seen as exaggerations. He was even referred to as a “madman” by some. However, nearly a hundred years of bloody conflicts, especially the 1948 Arab-Israeli War, and the unceasing massacres of the Zionists show that Najîb Nassâr was correct in his predictions. Najîb, who tried to prevent the realization of Zionist ideals by engaging in political, literary, and cultural activities for nearly half a century, died shortly before the Nakba in 1948. His last wish was for the Palestinian people to organize a mass resistance against the occupiers, like the people of Syria, and he passed away in his house in Bîsân, which he had acquired by preventing its sale to the Jews.

Giriş

Siyonizm, Leo Pinsker'in (1821-1891) *Chovove Zion* (Siyonu Sevenler) adlı Yahudi milliyetçisi bir örgüt kurmasıyla ortaya çıkmış ve Yahudilere ait bağımsız bir devletin kurulmasını talep eden örgütün düşünceleri Pinsker'in ölümünden sonra olgunlaşmıştır. Theodore Herzl (1860-1904), 1897'de bir kongre tertip ederek Siyonizm'in evrensel bir harekete dönüşmesini sağlamıştır.¹ Aynı süreçte Yahudiler, 'Aliya olarak adlandırılan kitlesel göçler gerçekleştirmişlerdir.² Siyonizm'e hizmet için kurulan çeşitli örgütler, 'Aliyaları finanse etmiş, göçmen Yahudiler için Filistin'de çeşitli yollarla toprak satın alarak çiftlik (Moşav) ve koloniler (Kibbutz) kurmuşlardır. İlki 1882'de olmak üzere 1904, 1919, 1924 ve 1929 yıllarında Filistin'e beş 'Aliya gerçekleştirilmiştir.³ Başta İngiltere olmak üzere Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin desteklediği Siyonistler, 1948'de İsrail'i kurarak devletleşme ülküsünü gerçekleştirmişlerdir. Kurulduğu tarihten itibaren arkasındaki ekonomik ve siyasi güce dayanarak sınırlarını genişletmeye ve vadedilen toprakların tamamını elde etmeye çalışan Siyonistler, bu amaçla günümüzde de Gazze ve Filistin'in diğer bölgelerinde işgal, soykırım ve tehcir faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Sultan II. Abdülhamid (1842-1918), 'Aliyaları önlemek amacıyla çeşitli tedbirler almış ancak bu tedbirler yeterli olmamıştır. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden (23 Temmuz 1908) sonra İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf fırkalarının yönetime geçtiği dönemlerde 'Aliyalarda artış yaşanmıştır. Tehlikeyi fark eden aydınlar, Siyonizm ve 'Aliyalarla mücadele etmek için başta basın olmak üzere siyasi, edebî ve kültürel yollara başvurmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve bölgede Şerif Hüseyin (1853-1931) önderliğinde patlak veren Arap İsyanı (1916)⁴, Araplara bağımsızlık kazandırmaktan ziyade Yahudi devletinin kurulması için zemin hazırlamıştır. Nitekim Osmanlı'nın savaşı kaybetmesi ve akabinde Arap coğrafyasından çekilmesi, İngiliz ve Fransızların bölgede birçok devletçik oluşturmasına yol açmıştır. Filistin ise belli bir statüye tabi olmadan İngiliz mandaterliğine girmiş ve bu durum 1948'e kadar sürmüştür. Fiili olarak 1918, hukuki olarak 1920'de başlayan ve 1948'e kadar süren İngiliz yönetimi, Siyonist ideallerin gerçekleşmesi için büyük bir çaba sarf etmiştir. Bu durum Araplarla Yahudiler arasında kanlı çatışmaların yaşanmasına⁵ ve Filistin halkının büyük bir

1 Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 1. Basım, Sözlük Dizisi 2 (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), 342-43.

2 Yükseliş anlamına gelen 'Aliya, Orta Çağ'da "Filistin'e yapılan kutsal yolculuk anlamında" kullanılmış, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasi bir anlama evrilmiştir. Filistin'e yapılan I. ve II. 'Aliyalar için Ba.: Ömer Tellioğlu, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, 1. bs (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018).

3 Nuh Arslantaş, "İslami Dönemde (638-1099) Filistin'e Yahudi Göçü ('Aliyah: אֲלִיָּה)", *Bellekten LXXV*, sy 274 (2011): 642-43; Mim Kemal Öke, *Siyonizm'den Uygurluklar Çatışmasına Filistin Sorunu* (İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002), 67-69; Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 6. bs (İstanbul: Kronik Yayınları, 2020), 24-26.

4 Şerif Hüseyin önderliğinde başlayan Arap isyanı için Bk.: George Antonius, *Arap Uyanışı: Arap Ulusal Hareketinin Öyküsü*, çev. Mehmet Akif Koç-Muhammed Karakuş (İstanbul: Selenge Yayınları, 2021), 149-171.

5 Siyonistlerin Filistin'deki faaliyetleri ve bu faaliyetlerin neden olduğu çatışmalar için Bk.: Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, çev. Nezih Uzel, 1. bs (İstanbul: Pınar Yayınları, 2021), 17-43; Ilan Pappé, *Modern Filistin Tarihi*, çev. Nuri Plümer (Ankara: Phoenix Yayınları, 2007), 89-165.

direnîş başlatmasına neden olmuştur. Siyonizm'e karşı başlayan, günümüzde de devam eden bu direnişin oluşmasında ve olgunlaşmasında Filistin'in seçkin aileleri, eşrafi, aydınları ve vatansever gençleri büyük bir rol oynamıştır.

1. Necib el-Hûrî Nassâr'ın Hayatı

1.1. Eğitimi ve Çalışma Yılları

Necib el-Hûrî Nassâr,⁶ Lübnan'ın güneybatısında yer alan şuvefât şehrine bağlı 'Ayn 'Anüb köyünde Ortodoks bir ailenin çocuğu olarak 1865'te dünyaya gelmiştir.⁷ Reşid, İbrâhîm, Nicola ve Esbîr adlı dört kardeşi bulunur. Öğrenim hayatına şuvefât'ta başlayan Necib, liseyi Sûku'l-garb'taki İngiliz Protestan okullarında okuduktan sonra Beyrut Amerikan Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun olarak yüksek öğrenimini tamamlamıştır.⁸ Rum Ortodoks Patrikhanesi'nde rahip olan Necib Nassâr'ın babası Circis (Georges) el-Hûrî, bölgede misyonerlik faaliyetlerini yürüten Protestan misyonerlerden etkilenmiş ve birtakım ritüelleri kendi kilisesinde uygulamaya çalışmıştır. Piskoposun engeline takıldığı için başarılı olamayan Circis, bu konuda patriklik ile yařadđı tartışma sonucunda Ortodoksluktan ayrılarak ailesiyle birlikte Protestanlığa geçmiştir.⁹ XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bölgede faaliyet gösteren Protestanların arkasındaki mali ve siyasi güç, Doğu Hristiyanları tarafından bilindiği için mezhep tercihlerinin arkasında genellikle ekonomik ve siyasi amaçlar yatmaktaydı.¹⁰ Circis'in çocuklarını Protestan okullarına göndermesi, mezhep değişikliğinde benzer saiklerden etkilenmiş olabileceğini gösterir. Necib ve kardeşleri, Protestan okulları sayesinde İngilizce öğrenmiş ve bu kabiliyetleri iş bulma konusunda kendilerine kolaylık sağlamıştır.

Lübnan'da XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yükselen Maruni-Dürzi çekişmesi, 1860'da olduğu gibi zaman zaman çatışmalara sebep olmuştur. Bu çatışmalar, bölgede yaşayan halkları etkilemiş ve bazı ailelerin Avrupa, Amerika veya başka yerlere göç etmesine neden olmuştur. Nassâr ailesi de muhtemelen benzer sebeplerden dolayı XIX. yüzyılın sonlarına doğru Hayfa'ya göç etmiş ve oradaki iş olanaklarından istifade etmeye çalışmıştır.¹¹ Necib, üniversiteden mezun olduktan sonra ağabeyinin eczanesinin bulunduğu Safed'e gitmiş ve

6 Necib el-Hûrî Nassâr, el-Fetih örgütünün kurucu kadrosunda yer alan ve Siyonistlere karşı mücadelesi ile ünlenen bir diğer Hristiyan lider Necib Wilhelm Nassâr ile (1945-2019) karıştırılmamalıdır. Necib Wilhelm Nassâr ile ilgili bilgi için Bk.: Hey'etu't-tahrîr, "Fe'lterfe'i'n-Nâziyyetu's-Sahyüniyye eyâdihâ 'ani'l-munâdil Vilyem Nassâr", *Mecelletu't-tali'a* IV/5 (1968), 96-99; Lutfi el-Hûlî, "'Ani'l-fidâ ve'l-fidâ'ıyyin ve'l-munâdil Vilyem Nassâr", *Mecelletu't-tali'a* IV, sy 8 (1968): 5-9.

7 Necib Nassâr'ın doğum yılı hakkında farklı bilgiler bulunur. Hayriyye Kâsimiyye, Necib'in doğum yılı olarak 1862 tarihini verirken diğer bazı kaynaklar bu tarihi 1873 olarak verir. Bk.: Kâsimiyye, "Necib Nassâr fi Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 103; Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024).

8 'Umer Sâlih el-Bergüsi, "Necib Efendi Nassâr", *Mir'âtu'ş-şark* (22 Eylül 1927), 2; Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024); Online Erişim 1: (Erişim Tarihi: 19.02.2024).

9 Raja Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, çev. Gülçin Tunah, I. (İstanbul: Timaş Yayınları, 2023), 174.

10 Shehadeh, 174.

11 Shehadeh, 173-74.

bir süre ağabeyinin yanında staj yapmıştır. Daha sonra bir İskoç hastanesinde çalışmak üzere Tiberya'ya gitmiş, bir süre eczacı kalfası olarak çalışmış,¹² akabinde Kudüs'e gidip öğretmenlik ve tercümanlık yapmıştır.¹³ Çalışma konusunda kardeşleri kadar istikrarlı olamayan Necib, Kudüs'ten tekrar Tiberya'ya dönmüş ve bir arazi satın alarak eşiyle birlikte (birinci eşi) çiftçilik yapmıştır. Bu süreçte Yahudilerin çiftçiler üzerindeki etkisini fark eden Necib, Yahudilerin toprak alım ve işleyiş süreçlerini analiz etmiştir.¹⁴ Necib'in çiftçilik yılları hayatının kalanını tamamen değiştirmiştir. XX. yüzyılın başlarında gerçekleşen II. 'Aliyalarla birlikte Siyonizm hakkında daha fazla bilgi edinmek için okumalar yapmış, Kahire, Beyrut ve Şam gazetelerine gönderdiği yazılarla ilk yayım tecrübesini edinmiştir. Takip eden süreçte Hayfa'da refah içinde yaşayan kardeşlerinin yanına taşınarak Siyonizm'e karşı başlattığı mücadelesine Hayfa'da devam etmeye karar vermiştir. Bu amaçla tüm mal varlığını satarak Beyrut'tan *el-Kermil* adını verdiği bir matbaa satın almıştır.¹⁵ Bu matbaada Filistin basın tarihinde önemli yer tutan *el-Kermil* gazetesini 1908'den itibaren çıkarmaya başlamıştır.¹⁶

1.2. Sürgün Yılları

Necib Nassâr'ın II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kendi gazetesini kurarak başlattığı muhalefet, süreç içinde Siyonistlerden ve destekçilerinden tehdit ve eleştiriler almasına neden olmuş, birçok kez mahkeme karşısına çıkmış ve diğer faaliyetleri engellenmiştir. Dahası Birinci Dünya Savaşı'nın arefesinde savaşa yönelik yorumları, hakkında yakalama kararı çıkarılmasına neden olmuştur. Almanların Osmanlı'yı kıskırttığını düşünen ve bundan rahatsızlık duyan Necib, fikirlerini açıkça ifade etmiş ve Osmanlı'nın tarafsız kalması gerektiğini savunmuştur. Ona göre eğer tarafsızlık mümkün değilse Osmanlı'nın donanımlı filolara sahip olan ve Akdeniz'i koruyabilecek güçte olan İngilizlerle ittifak kurması gerekiyordu. Bu görüşlerinden sonra Hayfa'daki Alman Konsolosluğu tarafından uzlaşma için çağrılan Necib'in bunu reddetmesi, tehlikeli bir muhalif olarak görülmesine ve savaş başladıktan sonra vatana ihanetle suçlanarak hakkında tutuklama kararı çıkarılmasına neden olmuştur. Kendisini savunabilecek ortam

- 12 Emanuel Beška, Necib'in Tiberya'da yaklaşık on beş yıl çalıştığını ifade etse de 'Umer Sâlih el-Bergûsi'nin verdiği bilgiler bu sayının abartı olabileceğini gösterir. Bk.: 'Umer Sâlih el-Bergûsi, "Necib Efendi Nassâr", Mir'âtu's-şark (22 Eylül 1927), 2; Emanuel Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khūrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", *Asian and African Studies* XX, sy 2 (2011): 167.
- 13 Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024); Raja Shehadeh, *Zamandaki Kurılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 14; Online Erişim 1: (Erişim Tarihi: 19.02.2024)
- 14 Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024); Online Erişim 4 (Erişim Tarihi: 23.03.2024)
- 15 Nassâr ailesi, yakın zamanda Hayfa'ya taşınmış olmasına rağmen iyi eğitimleri ve varlıklı olmaları orta sınıfın üstünde bir hayat yaşamalarını sağlamıştır. Necib'in Esbir adlı ağabeyi bir İngiliz hastanesinde doktor olarak çalışırken, İbrâhîm, aile otelini işletmekteydi. Yine "Necib'in" diğer kardeşleri ise eczacılığın yanı sıra otellerle de ilgilenmekteydi. Bk.: Raja Shehadeh, *Zamandaki Kurılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 14; 'Âdil Mennâ', *A'lâm Fîlestin'î evâhiri 'ahdi'l-'Usmâni 1800-1918*, 2. bs (Beyrut: Mu'essesetu'd-dirâsâti'l-Fîlestinîyye, 1995), 359-60.
- 16 *el-Kermil* gazetesinin 1914'den önceki bazı nüshaları kayıptır. 1914 yılının yayımları şu an Mısır Milli Kütüphanesi'nde (Dârul-Kutub) muhafaza edilmektedir. Bu çalışmada kaynak olarak gösterilen *el-Kermil* gazetesinin 1914 öncesi bazı sayıları ile 1920-1941 arası yayımlanan sayılarına ulaşmak için Bk.: Online Erişim 2 (Erişim Tarihi: 01.02.2024); Online Erişim 3 (Erişim Tarihi: 01.02.2024).

oluşana kadar saklanmayı tercih eden Necib, bir süre Nâsıra'daki arkadaşlarının evinde kalmıştır. Osmanlı yetkilileri izini Nasıra'da bulduktan sonra gizli bir şekilde şehirden ayrılan Necib, Şarku'l-Urdun'e geçmiş ve 1917'nin sonlarına kadar bedevilerle birlikte yaşamıştır. Savaşın sonlarına doğru Nâsıra Kaymakamı Fevzi el-Melki'ye teslim olan Necib, bu kararıyla kaymakam dahil birçok kişiyi şaşırtmıştır. Necib, 1 Ocak 1918'de Mersinli Cemal Paşa (1875-1941) ile görüştüktan sonra Şam'daki Han el-Paşa Hapishanesi'ne götürülmüş ve burada tutuklu yargılanmıştır. Birkaç ay sonra hakkında beraat kararı verilen Necib, artık fiilen İngiliz mandaterliğinde bulunan Filistin'e geri dönmüştür.¹⁷

Savaş yıllarında kaçak bir hayat yaşarken Eşinin (birinci eşi) üç çocuğunu geride bırakıp bir Osmanlı askeriyle kaçtığı öğrenen Necib'in teslim olmasında bu haberin etkisi olduğu düşünülebilir. Necib, teslim olup bir süre hapishanede kaldıktan ve beraat edip Filistin'e geri döndükten sonra Siyonizm ile mücadelesine devam etmiştir. Necib, Mandaterliğin ilk yıllarında İngilizlere karşı olumlu düşünceler beslese de bunlar kısa sürede yerini karamsarlığa ve çetin bir mücadeleye bırakmıştır. Ayrıca yalnızlıktan kurtulmak için 1927'de kendisinden yaklaşık otuz yaş küçük Sâzec (1900-1970) adlı bir kadınla evlenmiştir. İngilizler tarafından oldukça tehlikeli olarak tanımlanan Sâzec, Akkâlî Şeyh Bedî'ullâh el-Behâ'î'nin kızı idi ve bu aile İran'dan sürgün edilen, bir süre Akka kalesine hapsedilen ve Akka'da ölen Bâhâilîğin kurucusu Mirzâ Hüseyin Ali'nin (1819-1892) soyundan gelmekteydi.¹⁸

Necib, eşi Sâzec ile birlikte İngilizler döneminde Siyonizm'e karşı büyük bir mücadele göstermiştir. Sâzec'ten Tefvik adlı bir oğlu olan Necib, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla yoğun bir takibata uğramış, faaliyetleri engellenmiş ve diyabet hastası olmasından dolayı mücadelesini gevşetmek zorunda kalmıştır. Savaştan sonra Bîsân'a akrabalarının yanına taşınan ve ömrünün son yıllarını burada geçiren Necib, Nekbe'nin başladığı günlerde 30 Mart 1948'de Nâsıra'da 83 yaşında vefat etmiştir. Nekbe'den sonra çocukları, karısı, torunları ve diğer akrabaları bütün mal varlıklarını kaybederek Hayfa'dan çıkartılmıştır. Necib'in ilk eşinden olan çocukları Amerika'ya göç ederken Sâzec ve oğlu Tefvik ise Beyrut'a taşınmışlardır.¹⁹

2. Siyonizm ile Mücadelesi

Necib Nassâr'ın Siyonizm ile mücadelesi XIX. yüzyılın sonlarına doğru başlayan 'Aliyaların Filistinli çiftçi ve köylüler üzerine oluşturduğu baskı ve yol açtığı toplumsal düzensizlik yüzünden başlamıştır. Necib'in çiftçilik yaparken analiz etme fırsatı bulduğu problemler, kendisini Siyonizm'i araştırmaya sevk etmiştir. Yaptığı okumalar ve edindiği tecrübeler sayesinde Siyonizm'in hem Osmanlı Devleti hem de Filistin halkı için kötü sonuçlar doğurabileceğini

17 Mennâ', *A'lâm Filestîn fî evâhiri 'ahdi'l-'Usmâni 1800-1918*, 360.

18 Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024); Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 213-214.

19 Protestan olduğu bilinen Necib, Nâsıra'da bir Ortodoks mezarlığına defnedilmiştir. Necib'in yeğenlerinden Recâ Şehhâde, büyük amcasının Sâzec ile evlenebilmek için yeniden Ortodoksluğa geçtiğini iddia etmiştir. Doğu Protestanlarında boşanmanın yasak olmasından dolayı Necib, birinci eşinden boşanamıyor ve ikinci bir evlilik yapamıyordu. Şehhâde'ye göre Necib Ortodoksluğa geçerek buna bir çözüm bulmuştur. Bk.: Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 226.

öngören Necib, bu tehlikeye karşı mücadele etmeye başlamıştır. Mendel'e göre Necib, Tiberya'da bulunduğu sırada Yahudi Kolonizasyon Derneği (JCA) ile çalışmış, işvereniyle problem yaşadktan sonra Yahudi karşıtlığı yapmaya başlamıştır.²⁰ Haddâd ve Beška, Mendel'in bu görüşüne şiddetle karşı çıkmıştır. Onlara göre Necib'in hayatını adadığı mücadelenin ana gerekçesinin bir kavga olması mümkün değildir.²¹

Necib'i Siyonizm karşıtı bir aktiviste dönüştüren önemli saikler vardır. Bunlardan ilki kendisine hediye edilen Yahudi Ansiklopedisi'ni (*Jewish Encyclopaedia*) okumaya başlaması ve ondan etkilenecek derin okumalar yapmasıdır.²² Necib, literatüre kolaylıkla erişim sağlayabiliyor ve Siyonizm'e dair makaleleri rahatlıkla okuyabiliyordu.²³ Siyonizm'e dair öğrendikleri kendisini yazmaya yöneltmiş, Filistin'de basın henüz yaygınlaşmadığı için yazılarını Kahire, Beyrut ve Şam gazetelerine göndermiştir. Necib, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra *el-Kermil* gazetesini çıkarmaya başlamış,²⁴ Siyonizm'e sessiz kalan veya Siyonizm'i destekleyen basın organlarıyla çatışmış, edebî ve kültürel faaliyetlere destek vermiş, siyaseti yorumlamış ve Filistin'de uygulanan politikaları eleştirmiştir.

2.1. Basım Yayım Faaliyetleri

Necib'in Siyonizm ile mücadelesi her ne kadar *el-Kermil* ile özdeşleşmişse de II. Meşrutiyet'in ilanından önce de basını bilinçli bir şekilde takip ediyordu. Nitekim 1905'te *el-Mukattam* (Kahire) ile *Lisânu'l-hâl* (Beyrut) gazetelerine yazılarını göndermiş ve Siyonizm'den bahsetmeye başlamıştır.²⁵ Ya'kûb Sarrûf (1852-1927) ve Fâris Nîmr'in (1856-1951) yayımladığı *el-Mukattam*'da Nesîm Mellûl (1892-1959) gibi Siyonistler çalıştığı için Necib'in makaleleri ya reddediliyor ya da Necib'e reddiyeler yapıyordu. Bu durum Necib'in 1908'de tüm mal varlığını satarak Beyrut'tan bir matbaa satın alıp *el-Kermil*'i çıkarmasına yol açmıştır.²⁶ Necib'in *el-Kermil*'de 1909'un ortalarına kadar Siyonizm'e ciddi bir eleştirisi yoktur. Bunun nedeni meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki'nin halkın güvenini kazanması ve Siyonizm probleminin çözüleceğine dair bir inancın oluşmasıdır. İttihat ve Terakki'ye duyulan inanç ve sevgi, eş-Şecere Olayı olarak bilinen, Tiberya'nın bazı köylerinde Yahudiler ile Araplar

20 Neville J. Mendel, *The Arabs and Zionism before World War I*. (Berkeley: University of California Press, 1976), 85.

21 Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fî'l-'ahdi'l-'Usmânî", 96; Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 168.

22 Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 168.

23 Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 181-82.

24 Bu matbaa Bâsila el-Cede'in el-Vataniyye adlı matbaasından sonra Hayfa'da kurulan ikinci matbaa konumundadır. Bk.: Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024).

25 Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fî'l-'ahdi'l-'Usmânî", 96.

26 Necib, *el-Kermil*'i kurduktan sonra yayım müdürü olarak basın konusunda nispeten tecrübeli sayılan İliyyâ Zekâ'yı getirmiştir. Gazetenin ilk on beş sayısında müdürlük yapan Zekâ, Necib ile anlaşmamış ve görevini bırakmıştır. Bk.: Haddâd, 96. Anlaşmazlığın nedeni bilinmese de o dönemde kendi gazetesi *en-Nefîr* ile Siyonizm propagandası yapan ve basında "kiralık gazeteci" olarak anılan Zekâ'nın Siyonizm yanlısı tavrının yol ayrılığına neden olduğu kuvvetle muhtemeldir.

arasında çıkan gerginlikten sonra sarsılmıştır.²⁷ Bu olaydan sonra *el-Kermil*, İttihat ve Terakkî'yi güvenlik zafiyeti bağlamında eleştirmiş ve ilk defa yayım durdurma cezası almıştır. Necib'in *el-Kermil* üzerinden Siyonizm'e sesini yükseltmeye başlaması hem eleştirilmesine hem de destek görmesine neden olmuştur. Henrî (Mitrî) Hallâc'ın mizah gazetesi olarak yayımladığı *Cirâbu'l-Kurdî* ile İliyyâ Zekâ'nın (1875-?) *en-Nefîr*'i *el-Kermil*'i eleştiren ilk basın organları olmuştur.²⁸ Filistin'deki bu eleştirilerin yanı sıra Mısır'da *el-Ahrâm* ve *el-Mukattam*, Lübnan'da *el-Mufîd*, *el-Hakîka* ve *Ra'yu'l-'âm* ve Londra merkezli Siyonist gazete *Jewish Chronicle*, 'Aliyaların Filistin ekonomisine katkısı ve Yahudi kültürünün pozitif etkisini savunarak *el-Kermil*'e saldıran diğer gazeteler olmuştur.²⁹ Diğer taraftan *Filestîn*, *el-Munâdî* ve *el-Muktebes* gibi Filistin içinde ve dışında Necib'i destekleyen gazeteler de bulunmaktaydı. Bunlardan biri de 1899'da Necib Mûsâ Deyyâb (1870-1936) tarafından New York'ta çıkarılan *Mir'âtu'l-garb* gazetesidir.³⁰

el-Kermil, ilk yıllarında *el-Mukattam* ile ciddi tartışmalara girmiştir.³¹ Necib, Şibli Şumeyyil (1850-1917), Ya'kûb Sârrûf ve Fâris Nimr'i ihanetle suçlamış, Siyonizm'in kendilerini satın aldığını ve gücün yanında yer aldıklarını ifade etmiştir.³² Süreç içinde *el-Kermil*'in üslubu o kadar sertleşmiştir ki *Ra'yu'l-'âm*, *el-İslâh*, *el-Mu'eyyed* ve *el-Muktebes* gibi gazeteler Necib'i mutedil olmaya çağırmıştır.³³ Ancak Necib, 1910'dan sonra sert tutumunu arttırmış ve Siyonistlerin şikayetleri sonucu defalarca yargılanmıştır. Yargı sürecinde Necib'in en büyük destekçilerinden biri Muhammed Kürd Ali (1876-1953) olmuştur. Kürd Ali, Siyonizm konusunda Filistinden gönderilen birçok makaleyi *el-Muktebes* adlı gazetesinde yayımlayarak Necib'e destek vermiştir.³⁴

Necib'in Siyonizm'e yönelik söylemleri Yahudilerin kendilerini müdafaa etmeyi dinî bir vecibe olarak görmelerine yol açmış ve bu çerçevede Yahudi dinî otoriteleri ile basın organları

27 Mennâ', *A'lâm Filestîn fî evâhiri 'ahdi'l-'Usmâni 1800-1918*, 359-60.

28 Kâsimiyye, "Necib Nassâr fî Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 103; Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fî'l-'ahdi'l-'Usmâni", 97-98.

29 Mendel, *The Arabs and Zionism before World War I*, 86; Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 169; Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fî'l-'ahdi'l-'Usmâni", 98.

30 Bu gazete Arapların Necib'e kulaklarını tıkamasından yakınmış ve Necib'in ne kadar büyük bir mücadele gösterdiğini anlatmaya çalışmıştır. Bk.: *Mir'âtu'l-Garb*, 15 Ocak 1913. Gazetenin bu haberini okuyan Necib, sesinin okyanus ötesine ulaştığını ancak Araplara duyuramadığını vurgulayarak Deyyâb'ı tasdik etmiştir. Bk.: Kâsimiyye, "Necib Nassâr fî Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 111.

31 Necib, Mısır'daki *el-Mukattam* gazetesiyle yaşadığı tartışmalarda başlangıçta mutedil bir üslup kullanmıştır. Mısır'da Siyonistlerin etkili olması, gazetenin Lübnanlı Hristiyanların elinde olması, İngilizlerin *el-Mukattam*'ı desteklemesi ve Mısır'ın Osmanlı'ya bağlı olmaması bu mutedil üslubu etkilemiştir. Ayrıca *el-Mukattam*'ın yazarlarından Nesîm Mellûl, Siyonist faaliyetleri Haskala bağlamında değerlendirdiği için sert bir üslup kullanmamıştır. Bk.: Kâsimiyye, "Necib Nassâr fî Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 104; Yaacov Ro'i, "The Zionist attitude to the Arabs 1908-1914", *Middle Eastern Studies* 4, sy 3 (1968): 200-201, <https://doi.org/10.1080/00263206808700102>.

32 *el-Kermil*, 12 Haziran 1914; *el-Kermil*, 7 Temmuz 1914; *el-Kermil*, 21 Temmuz 1914.

33 Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fî'l-'ahdi'l-'Usmâni", 110; *el-Kermil* 17 Nisan 1914; *el-Kermil*, 12 Mayıs 1914.

34 Kâsimiyye, "Necib Nassâr fî Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 104.

Necib'e saldırmıştır.³⁵ Necib de okurlarına seslenerek dinî farklılıkları bir kenara bırakmalarını ve Siyonizm'e karşı ortak mücadele göstermelerini istemiş, aksi takdirde Siyonistlerin başta Şârûn Ovası olmak üzere Filistin'in tamamını ele geçireceğini ifade etmiştir.³⁶ Siyonistlerin istikrarlı saldırıları, tehditleri ve rüşvet teklifleri Necib'i maddi ve manevi açıdan yıpratmış ve bu durum kendisini yalnız hissetmesine ve bir süre kendi kabuğuna çekilip tâlî konularla ilgilenmesine neden olmuştur. Bunun farkına varan Muhammed Kürd Ali ve Muhammed İzzet Derveze (1888-1984) gibi aydınlar Necib'in mücadelesini takdir ederek kendisine moral vermiş ve yürüttüğü mücadelede desteklerini ilemişlerdir. Necib, gördüğü destek üzerine Efûlâ'daki toprak satışlarının Siyonistlerle muhtemel ilişkisi üzerinde durarak Siyonizm ile yeniden ilgilenmiştir.³⁷

Necib, toprak satışı konusunda simsar ve tüccarların yanı sıra satışa izin veren idarecileri, rüşvet yiyen memurları, Filistin eşrafını ve zengin aileleri de suçlamıştır. Necib, Akka mutasarrıfı ile Hayfa, Safed ve Tiberya kaymakamlarını toprak satışlarına izin verdikleri gerekçesiyle eleştirmiştir.³⁸ Ayrıca el-Hanbelî, el-Huseynî, eş-Şevâ ve el-Hâlîdî aileleri Necib'in eleştirilerine maruz kalmış ve kendilerini savunmuşlardır.³⁹ Necib, Bîsân, Efûlâ ve el-Celîl gibi bölgelere bizzat giderek satışlara engel olmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Bîsân'da Siyonistlerin talip olduğu bazı toprakları kendisi ve yakın akrabaları satın almıştır.⁴⁰

Dönemin siyasi konularına da değinen Necib, 1912 seçimlerinde Yahudilerin milletvekili talebini eleştirmiş ve Amerikan Büyükelçisi Henri Mogenothau'nun (1856-1946) bu konuda hükümete baskı uyguladığını iddia etmiştir.⁴¹ Aynı dönemde Siyonistlerin bazı Arap gazeteler üzerindeki etkisi *el-Ehrâm* ve *el-Mukattam*'ın Siyonizm'i anlamaya yönelik başlattığı bir kampanya ile etkisini iyice hissettirmiştir. Necib, bu kampanyanın ardındaki ekonomik güce işaret ederek Arapları dirayetli davranmaya teşvik etmiştir.⁴² Henri Mogenothau ve Baron Edmond James de Rothschild'in (1845-1934) Filistin'i ziyaret ederek (1914) Siyonistlere desteklerini

35 Siyonistler, Necib Nassâr ve 'Îsâ el-'Îsâ önderliğinde kendilerine yönelik başlatılan basın saldırılarına karşı koyabilmek için Arap Yahudilerden istifade etmişler ve Ha-Megan adlı bir basın örgütü kurmuşlardır. Şimon Moyal, Ester Lazari ve Nesîm Mellûl'un temsil ettiği Siyonist basın, *Ha-Herut ve Savtu'l-'Usmâniyye* gazetelerini kullanarak düşman gördükleri Hristiyan Arap aydınlarla mücadele etmişlerdir. Bk.: Salim Tamari, *Cihan Harbi ve Yeni Filistin*, çev. Muttalip Tütüncü, 1. bs (İstanbul: Küre Yayınları, 2021), 157.

36 el-Kermil, 7 Eylül 1912; Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 173; Bk.: Haddâd, "Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni", 112.

37 Kâsimiyye, "Necib Nassâr fi Cerîdeti'l-Kermil 1909-1914", 109-110. Necib, *el-Ahrâm* gazetesi editörü Antuan Cemil ile altı ay süre tartışmalar yaşamış ve sonuçta Cemil *el-Ahrâm* gazetesinde "*Ma'ake hakk kullu'l-hakk*" başlıklı bir makale yayımlayarak Necib Nassâr'ın Yahudi göçlerine dair endişesinde haklı olduğunu kabul etmiştir. Bk.: Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024).

38 el-Kermil, 7 Ocak 1913; Haddâd, "Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni", 103.

39 Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 177-78.

40 Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024)

41 Haddâd, "Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni", 108; el-Kermil 27 Mart 1913; el-Kermil, 24 Nisan 1913; el-Kermil, 28 Nisan 1913.

42 Haddâd, "Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni", 109; el-Kermil, 4 Kasım 1913.

sunmaları, Necib'in Arap basını ve halkı tarafından takdir edilmesini ve bu konuda kendisine itimat edilmesini sağlamıştır. Bu ziyaretten sonra başta *el-Kermil* olmak üzere birçok Arap gazetesi Siyonizm'i desteklediği gerekçesiyle İttihat ve Terakki'ye tepki göstermiş, *Filestîn* gibi bazı gazeteler kapatılmış ve sahipleri sürgün edilmiştir.⁴³ İttihat ve Terakki'yi "*İsti'mâr em istidrâr*" başlıklı makalesiyle eleştiren Necib ise bir kez daha yargının karşısına çıkarılmıştır.⁴⁴

Necib'in Birinci Dünya Savaşı arefesinde savaşa dair yorumları *el-Kermil*'in kapatılmasına ve Necib hakkında yakalama kararı çıkarılmasına neden olmuştur. Yaklaşık üç yıl süren sürgün hayatının ardından tekrar Hayfa'ya dönen Necib, İngiliz mandaterliğinin kendileri için bir şans olduğunu düşünerek mandaterliğin ilk birkaç yılında İngiliz yanlısı bir siyaset izlemiştir. 1920'de *el-Kermil*'i yeniden yayımlamış ve Siyonizm'in engelleneceğine dair inancını yinelemiştir. Bu çerçevede artık iki farklı ülkenin toprağı haline gelen Ürdün ve Filistin'i gezerek Yahudilerin toprak alımlarını raporlamış ve bunları "*mektûb*" adı altında yayımlamıştır. 1925'e kadar uyguladığı bu metot, İngilizlerin engeline takılmış ve birkaç kez *el-Kermil*'in yayımı durdurulmuştur.⁴⁵ Necib, 1925'ten itibaren tehlikenin sadece Filistin için değil Bilâdu's-Şâm ve Irak için de geçerli olduğunu belirtmiş, uyarılarının dikkate alınmadığını düşündüğü için Filistin eşrafına ve seçkin ailelerine yönelik sert bir üslup kullanmıştır.⁴⁶ Necib'e göre köylüler topraklarını satmaya zorlanırken eşraf ise İngilizlere yaranma çabası içine girmiştir.⁴⁷ Filistin eşrafına dair eleştirilerinden biri de Siyonistler kadar dava bilincinde olmayışlarına yöneliktir. Nitekim Siyonistler yarım yüzyıldır birbirine muhalefet etmeden bir ülkü uğruna özveriyle çalışırken eşraf mevkisini sağlamlaştırma peşindedir.⁴⁸ Necib'in Filistin'in geleceğine yönelik umutları 1930'lu yıllardan itibaren azalmış ve yerini İngiliz yönetimine, Siyonist liderlere, Filistin eşrafına, halka, aydınlara ve Arapların siyasi liderlerine yönelttiği sert eleştiriler almıştır.

2.2. Edebî ve Kültürel Faaliyetleri

Osmanlı Filistin'inde kültürel hayatı canlandıran birçok saik bulunuyordu. Ortodoks Arapların Rum Ortodoks Patrikhanesi ile yetkinlik mücadelesi ve Arapların Siyonizm'e muhalefeti bu saiklerden öne çıkanlardır.⁴⁹ Aralarında Necib Nassâr, Halil es-Sekâkîni (1878-1953), İsa el-İsa (1878-1950), Halil Beydes (1874-1949), Gulsûm 'Avde (1892-1965), Halil

43 Haddâd, "Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni", 108.

44 Haddâd, "Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni", 98. Necib, *Filestîn* gazetesi kapatıldığı için Dahiliye Nezareti'ni Siyonizm destekçisi olmakla suçlamıştır. Necib'e göre Osmanlı birliğini savunan *Filestîn* ve *el-Kermil* çeşitli cezalar alırken Siyonist gazetelerin ceza almaması hükümete yönelttiği eleştirilerindeki haklılığını göstermektedir. Bk.: Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najib al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 184-86.

45 Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 206-210.

46 el-Kermil, 26 Temmuz 1925; Haddâd, "Kurâ'e fi Cerîdeti'l-Kermil ve mevâkifuhâ mine'l-ehdâsi'l-Filestîniyye", 153.

47 el-Kermil, 23 Aralık 1925; el-Kermil, 5 Kasım 1926.

48 el-Kermil, 5 Kasım 1926.

49 Filistin'de Rum Ortodoks Patrikhanesi ile Araplar arasındaki mücadelenin tarihsel arka planı için Ba.: Hûrî Şehâde-Hûrî Nikûlâ, *Hulâsatu târihi Kenîseti Ürşelîm el-Ortodoksiyye* (Amman: Matba'atu Şarki'l-Evsat, 1996).

Tavtah (1886-1955) gibi isimlerin bulunduğu Hristiyan aydınlar, hem patrikhane hem de Siyonizm konusunda ciddi bir reaksiyon göstererek bu konuların kültür ve edebiyatta yer almasını sağlamışlardır.⁵⁰ Necîb, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Siyonizm'e iyice odaklanmış ve bu amaçla *el-Kermil*'i çıkarmış, Arap basınına yazılar göndermiş, cemiyet ve dernekler kurmuş ve/veya kurulanları desteklemiş ve Siyonizm'in ulusal ve uluslararası bir tehdit olarak kabul edilmesi için mücadele etmiştir.⁵¹ Siyonizm'i yıpratmak amacıyla basında Siyonizm'e karşı bir ittifak bloğu oluşturmaya çalışan Necîb, *Filestîn, Ra'yu'l-'âm, el-Munâdi* ve *el-Muktebes* gibi sayılı basın organları dışında beklediği desteği görememiştir.⁵²

Filistin halkının kültür seviyesinin farkında olan Necîb, iyi eğitilmiş Siyonistlerle mücadele edebilmek için bilinçli bir neslin yetiştirilmesi gerektiğini biliyordu. Filistinli gençlere ziraat eğitimi ile modern eğitimin verilmesi gerektiğine inanan Necîb, bu amaçla çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur.⁵³ Necîb'in Siyonizm'e dair derlediği ve yorumlarını kattığı *es-Sahyûniyye* kitabı Arap siyaseti ve kültürüne Siyonizm'e dair bilinç oluşturmaya açısından büyük katkı sunmuştur. Bir Arap tarafından Siyonizm'e dair yazılan ilk kitap olma özelliğini taşıyan⁵⁴ bu eser ardıllarına bir model olmuş ve özellikle gençler arasında Siyonizm ile mücadele konusunda bilinç oluşmasında etkili olmuştur.⁵⁵ Necîb'in başlangıçta on altı makale olarak yayımladığı, daha sonra kitaba dönüştürdüğü *es-Sahyûniyye*, temelde *Jewish Encyclopedia*'da yer alan ve Richard Gottheil (1862-1936) tarafından kaleme alınan *Zionizm* maddesinin yorumudur. Necîb, Siyonizm'in Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından hafife alınmasından dolayı bu kitabı

-
- 50 Bu durum Müslümanların pasif olduğu anlamına gelmemelidir. İngilizler döneminde Müslüman aydınlar en az Hristiyanlar kadar iyi bir seviyeye ulaşmışlardır. Bk.: Kâsimiyye, "Necîb Nassâr fi Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 102; Tamari, *Cihan Harbi ve Yeni Filistin*, 20.
- 51 Necîb, oluşturduğu komite ile birlikte Hayfa limanını ziyaret ederek 'Aliyaları gözlemlemiş ve 'Aliyalara dair bilgileri not ederek *el-Kermil*'de yayımlamıştır. Bk.: Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khūrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 171.
- 52 Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni", 100. Necîb, Nablus merkezli bir cemiyet kurulmasını ve satılmak üzere olan arazileri alarak Siyonistlere satışını engellenmesini teklif etmiştir. Onun bu önerisi tepkilere neden olmuş ve Beyrut gazetesi olan *el-Mufîd* ile bu bağlamda atışmıştır. Bk.: Kâsimiyye, "Necîb Nassâr fi Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 115.
- 53 Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni", 102.
- 54 Muhammed Reşid Rızâ ve Katolik Rahip Henri Lammens'in (1862-1937) makaleleri Araplar tarafından Siyonizm'e dair yapılan ilk çalışmalardır. Reşid Rızâ, Yûsuf el-Hâlîdî, Muhammed Tâhir el-Huseynî'nin makaleleri dışında Siyonizm'e dair çalışmalardan bir diğeri Necîb 'Azûrî'nin 1905'te yayımladığı *Yakazatu'l-umme* adlı kitaptır. Bk.: Muhammed Reşid Rızâ, "Haber ve İ'tibâr", el-Menâr (1898); Muhammed Reşid Rızâ, "Hayâtu umme ba'de mevâhîhâ", *Mecelletu'l-Menâr* (21 Ocak 1902), 1-8; 'Âli Muhâfaza, *el-Harekâtu'l-fikriyye fi 'asri'n-Nahda fi Filestîn ve'l-Urdun* (Beyrut: Dâru'l-ehlîyye li'n-neşr ve't-tevzî', 1987), 127-128; Bk.: Seniyye el-Huseynî, "Teşekkulu'l-kiyâniyyeti'l-Filestîniyye", *Mecelletu'd-dirâsâti'l-Filestîniyye*, sy 131 (2022): 84-112.
- 55 Filistinli bir diğeri Hristiyan aydın 'Îsâ el-'Îsâ, Necîb'in bu çalışmasından üç yıl sonra 1914'te Menachem Ussishkin'in *Our Program* kitabını çevirmeye ve *el-Birûğrâm es-Sahyûni es-siyâsi* adı altında kendi yorumlarıyla *Filestîn* gazetesinde yayımlamaya başlamış, ancak Birinci Dünya Savaşı başladığı için çalışmasını tamamlayamamış ve Anadolu'ya sürgün edilmiştir. Bk.: Rashid Khalidi, *The Iron Cage: The Story of the Palestinian Struggle for Statehood* (Boston: Beacon Press, 2007), 95; Emanuel Beška, "Arabic Translations of Writings on Zionism Published in Palestine Before The First World War", *Asian and African Studies XXIII/1* (2014), 166; Cihâd Şa'bân el-Bataş, "Tatavvuru'l-fikri's-siyâsi li'l-kiyâdâti'l-Mesihîyye fi Filestîn 1914-1922", *Mecelletu Câmi'ati'l-Kuds el-meftûha li'l-ebhâs ve'd-dirâsât* 38 (2016), 12-44.

yazdığını ifade etmiştir.⁵⁶ Kitapta Siyonizm'in kuruluş amacı, tarihçesi, Siyonistlerin ekonomik güçleri, göç yolları, ticari yetenekleri, siyasi destekçileri, liderleri vb. birçok soruya cevap verilir.⁵⁷ Mendel, Richard Gottheil'in kitabını subjektif ve duygusal yorumlarla boğduğu ve bir propaganda aracına dönüştürdüğü gerekçesiyle Necib'i eleştirmiştir.⁵⁸ Beška ise Necib'in bir akademisyen olmadığını ve Siyonizm'e muhalefet eden bir aktivist gibi hareket etmesinin doğal olduğunu vurgulamış ve Mendel'in eleştirilerinde haksız olduğunu ifade etmiştir.⁵⁹

Necib'in sürgün yıllarında kaleme aldığı ve yayımladığı eserlerin yanı sıra yayımlayamadığı eserleri de bulunur. Sürgün yıllarında arkadaşı Kâmil Ka'vâr'ın evinde saklandığı dönemde biri susuz tarım yöntemiyle ilgili diğeri Siyonizm ile mücadelesini otobiyografi tarzında anlattığı iki kitap yazdığı ve kardeşi Reşîd'e verdiği ancak Reşîd'in savaş korkusundan dolayı bunları imha ettiği söylenir.⁶⁰ Savaş bittikten sonra yazmaya devam eden Necib, öncelikle sürgünde yaşadıklarını konu edindiği *Mufleh el-Gassânî* romanını, ardından Zukâr Savaşı'nın konu edindiği ve Arap cesaretinin ana temayı oluşturduğu *fi zimmeti'l-'Arab* kitaplarını 1920'de yayımlamıştır. Aynı yıl Besus Savaşı'nı konu edinerek Arapları birlik olmaya davet ettiği *Necdetu'l-'Arab*'ı (*Şumemu'l-'Arab* olarak da geçer) da yayımlayan Necib, daha sonraki süreçte susuz tarımla ilgili bir diğer kitabı *ez-Zirâ'atu'l-câffe* (1927), ve 'Abdulazîz b. Su'ûd'un hayatını konu edindiği *er-Racul* (1936) kitaplarını yayımlamıştır.⁶¹

Necib, 1910'dan itibaren hem *el-Kermil* üzerinden gençleri cemiyet ve dernekler kurmaya teşvik etmiş hem de cemiyetlerin oluşumunda öncülük etmiştir. Bu çerçevede 1913'te *el-Cem'iyetu'l-vataniyye lâ Sahyûniyye*'yi kurmuştur.⁶² Cemiyetlerinde köylerde arazi satın almayı teşvik etmiş ve gençlere susuz tarım metotlarını öğretmiştir. Ayrıca 1913'de hem Paris'te gerçekleştirilen Arap Kongresi'ne hem de Viyana'da yapılan XI. Siyonizm Kongresi'ne delegeler göndererek programların içeriği hakkında detaylı bilgiye sahip olmuş ve faaliyetlerini alınan kararlara göre düzenlemiştir.⁶³ Paris Konferansı'nda alınan kararların Siyonizm ile mücadelede

56 Necib Nassâr, *es-Sahyûniyye: tarîkhûhâ-garağuhâ-ehemmiyyetuhâ* (mulahhasan 'ani'l-ensiklûbidyâ'l-Yehûdiyye) (Hayfa: Matba'atu'l-Kermil, 1911), 2-3.

57 Nassâr, 16-17-58-59-60-62.

58 Mendel, *The Arabs and Zionism before World War I*, 108.

59 Necib'e yönelik eleştirilere verilen cevaplar için Bk.: Beška, "Arabic Translations of Writings on Zionism Published in Palestine Before The First World War", 161-165.

60 Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 34-35.

61 Necib'in *el-Kağıyyetu'l-Filestîniyye* ile *el-Emîratu'l-hasnâ* adlı kitaplar yazdığı ifade edilse de bu kitapların basımları günümüze ulaşmamıştır. Kitaplarla ilgili bilgiler için Bk.: Haddâd, "Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmânî", 110; Haddâd, "Kırâ'e fi Cerîdeti'l-Kermil ve mevâkifuhâ mine'l-ehdâsi'l-Filestîniyye", 158.

62 Online Erişim 1: (Erişim Tarihi: 19.02.2024)

63 Necib, Paris Arap Konferansı'na delegelerle birlikte bir mektup yollayarak asıl amacın Osmanlı'dan ayrılıp bağımsızlık kazanmak değil, Siyonizm ile mücadele edip Filistin'i kaybetmemek olması gerektiğini vurgulamış ve Siyonizm ile mücadelenin nasıl yapılacağına dair kendi programını anlatmıştır. Ancak Necib'in mektubu dikkate alınmamış ve konferansta okunmamıştır. Bu durum ve alınan kararlar Necib'i hiç memnun etmediği gibi konferansı eleştirmesine ve adem-i merkezîyet ile bağımsızlığı savunanlara tepki göstermesine neden olmuştur. Bk.: Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najib al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 173-174; el-Kermil, 8 Temmuz 1913.

yeterli olmadığını düşünen Necîb, Hayfa merkezli yeni bir cemiyet (*Cem 'iyyetu'l-mukâfêheti's-Sahyûniyye*) kurarak faaliyetlerini Filistin'de yaymaya çalışmıştır.⁶⁴ Necîb, Filistin köylerini ziyaret ederek toprak satışlarının tehlikesi hakkında bilgilendirmeler yapmış, toprak satmak ve almak isteyen Araplar arasında “aracı” vazifesi görmüştür. Dahası, yapılan bütün toprak satışlarını inceleyerek Siyonizm ile bağlantılarını tespit etmeye çalışmıştır. *Cem 'iyyetu'l-Muntedâ*'nın aktif bir üyesi olan Necîb, Filistin dışında kurulan benzer cemiyetleri de daima desteklemiştir.⁶⁵

Necîb, *el-Kermil*'de gençlere hitap ederek cemiyet kurmalarını önermiş ve Siyonizm'e şirin gözükmeye çalışan Arap liderlerden uzak durmalarını tembihlemiştir.⁶⁶ Necîb'in haz etmediği kişilerin başında *el-Cem 'iyyetu'l-lâ merkeziyye*'nin liderlerinden Refik el-'Azam (1865-1925) ile *Cem 'iyyetu mukâveti's-Sahyûniyye*'yi kuran Hakkı el-'Azam (1864-1955) gelir. Bu iki aydının Siyonizm konusunda tutarsız davrandığını düşünen Necîb,⁶⁷ Refik el-'Azam'ın *el-Mukattam* ile münasebeti⁶⁸ ve Yahudi göçlerinin kontrol altına alındığı takdirde bir tehlikenin var olmadığına yönelik makalesine öfkelenmiş ve onu Siyonist destekçisi olmakla itham etmiştir.⁶⁹ Necîb'in adem-i merkezîyet görüşünü savunanlara karşı mesafeli tutumu Birinci Dünya Savaşı arefesinde biraz yumuşasa da savaşın başlamasıyla birlikte bu cemiyet ile kurduğu ilişkiler yarıda kalmıştır.⁷⁰

Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra uzun süren bir sürgün hayatının ardından yeniden faaliyetlerine başlayan Necîb, ilk yıllarda İngiliz yanlısı bir siyaset izlemiştir. Ancak İngilizlerin Filistinlilere yardım etmeyeceğini kısa sürede anlamış ve yeniden yayımlamaya başladığı *el-Kermil* üzerinden *Cem 'iyyetu'n-Nahda el-İktisâdiyye el-'Arabiyye*'yi kurduğunu duyurmuş ve akabinde Vedî' el-Bustânî (1886-1954), Rahip Sâlih Sâbâ (1873-1935), Muhammed 'Alî et-Temîmî, 'Abdullâh Muhlis, Ruşdî eş-Şevâ (1889-1965), Theophil Bûtâcî ve Micheal Georges el-Hûrî'nin bulunduğu bir yönetim kurulu oluşturmuştur.⁷¹ Cemiyet, 1920'den itibaren gerçekleştirilen Filistin kongrelerine katılarak çiftçi ve işçilerin toprak satışı ile Siyonizm konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Necîb, 'Abdullâh Salâh ve

64 Bk.: Haddâd, “Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmânî”, 105-107; Kâsimiyye, “Necîb Nassâr fi Cerîdeti'l-Kermil 1909-1914”, 114.

65 Kahire'de el-Ezher Üniversitesi'nde Filistinli öğrenciler tarafından kurulan cemiyet, Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde kurulan eş-Şebîbe en-Nablusiyye Cemiyeti ve İstanbul'da Filistinli gençler tarafından kurulan cemiyetler Necîb'in desteklediği cemiyetlerdir. Bk.: Beška, “Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914”, 188; el-Kermil, 31 Temmuz 1914; el-Kermil, 7 Ağustos 1914.

66 Necîb'in bu tür uyarılarının arkasında genellikle Hakkı el-'Azam ve Refik el-'Azam gibi isimler bulunur. Mısır ve Suriye'de Siyonizm'e muhalif cemiyetler kuran bu aydınların faaliyetleri Necîb'e samimiyetsiz gelmiş ve bu nedenle gençleri uyarma ihtiyacı hissetmiştir. Bk.: el-Kermil, 7 Ağustos 1914.

67 Beška, “Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914”, 181-183.

68 Haddâd, “Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmânî”, 111; el-Kermil, 2 Haziran 1914; el-Kermil, 29 Mayıs 1914.

69 Kâsimiyye, “Necîb Nassâr fi Cerîdeti'l-Kermil 1909-1914”, 106.

70 Kâsimiyye, “Necîb Nassâr fi Cerîdeti'l-Kermil 1909-1914”, 120.

71 Mennâ', *A'lâm Filestîn fi evâhiri 'ahdi'l-'Usmânî 1800-1918*, 361.

Mu'în el-Mâdî (ö.1957) ile birlikte Yafa'da onlarca Arap ve Yahudi'nin ölümüne neden olan çatışmaların incelenmesi için Herbert Samuel (1870-1963) tarafından oluşturulan Haycraft Komisyonu'nda⁷² delegelere yardımcı olmak ve şehirde sükuneti sağlamak üzere mandaterlik tarafından görevlendirilmiştir.⁷³

Necib, Ağlama Duvarı (1929) olaylarından sonra gençlere yönelik eleştirilerde bulunmuş ve vatan sevgisinin azaldığını belirterek⁷⁴ Filistin halkının çocuklarını mandaterlik ve misyoner okullarına göndererek bu duruma zemin hazırladığını ifade etmiştir.⁷⁵ 1935'li yıllardan itibaren popülaritesini kaybeden *el-Kermil* üzerinden Filistin basınına eleştiren Necib, Siyonizm'e karşı gereken reaksiyonun bir türlü verilmemesinden yakınmıştır.⁷⁶ Necib, 1936'dan sonra yetmiş aşan yaşı ve İngilizlerin baskıcı politikalarından dolayı kültürel ve edebî açıdan durgun bir döneme girmiştir. Bu süreçte yoğun bir takibata maruz kalan *el-Kermil* de sık sık yayın hayatına ara vermek zorunda kalmıştır. Necib'in son on yıldaki mücadelesine bakıldığında Hristiyan kimliğinden sıyrıldığı ve tamamen ümmetçi ve ulusçu bir zihniyete büründüğü görülür.⁷⁷ Necib de bir makalesinde "*Vatana dair ilkelerimizi ve duruşumuzu, efendimiz Muhammed'den (s.a.v.) aldık.*"⁷⁸ diyerek kendisindeki bu değişimi onaylamaktadır.

2.3. Siyasi Faaliyetleri

Osmanlı'nın son dönemlerinde Filistin'de Osmanlılık düşüncesi hakimdir. Ancak Filistin'de 'Aliyalara bağlı olarak giderek artan Siyonizm tehlikesi, İttihat ve Terakki'ye duyulan ilgi ve güvenin azalmasına, Osmanlılık düşüncesinin zayıflamasına ve adem-i merkezîyet ile bağımsızlık düşüncelerinin artmasına yol açmıştır. Bu durum 1909'da II. Abdülhamid destekçilerinin iktidarı geri alma teşebbüsünde de görülür.⁷⁹ Necib, *el-Kermil*'i Siyonizm'e karşı silah ve Osmanlı siyasetine karşı propaganda aracı olarak kullanmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra (29 Nisan 1909) İttihat ve Terakki hükümetinin

72 Haycraft Komisyonu, 1-6 Mayıs 1921 tarihlerinde Yafa'da gerçekleşen, 48 Arap ile 47 Yahudi'nin ölümüne ve yüzlerce kişinin yaralanmasına sebep olan Yafa Olaylarının incelenmesi için Herbert Samuel'in Filistin Baş Yargıcı Sir Thomas Haycraft'ı görevlendirmesi neticesinde oluşturulmuş bir komisyondur. Detaylı bilgi için Bk.: Can Deveci, "Herbert Samuel Dönemi'nde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925)", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 42 (2017): 7.

73 Mennâ', *A'lâm Filestîn fî evâhiri 'ahdi'l-'Usmânî 1800-1918*, 361.

74 *el-Kermil*, 17 Aralık 1927; *el-Kermil*, 31 Aralık 1927.

75 *el-Kermil*, 21 Eylül 1935.

76 *el-Kermil* 12 Eylül 1935.

77 'Abdussamed Belkebîr, "Necib Nassâr (1865-1948): Mecnûnu's-Sahyûniyye ve'l-isti' mâr", *Mecelletu'l-multekâ*, sy 27 (2012): 100-101.

78 *el-Kermil*, 2 Ocak 1932. Necib'in bu değişimi eşi Sâzec vesilesiyle olmuştur. Protestan iken Sâzec ile evlenebilmek için Ortodoksluğa geçen Necib, hayatının son yıllarında mezhepsel taassuplardan sıyrılarak sadece Filistin'in geleceği için çalışmıştır. Bu mücadelesinde en büyük yol arkadaşı Sâzec'in İngilizler tarafından bir süre tutuklanması Necib için iftihar vesilesi olmuştur. Eşinin Filistin davası için hapsedilen ilk kadın olmasından dolayı kendisiyle övünmüş ve bunu bir gurur kaynağı olarak görmüştür. Bk.: Belkebîr, "Necib Nassâr (1865-1948): Mecnûnu's-Sahyûniyye ve'l-isti' mâr", 101.

79 İttihat ve Terakki'ye karşı iktidarı geri alma teşebbüsünde Filistin'in Nablus ve Yafa şehirlerinde II. Abdülhamid'e destek gösterileri düzenlenmiştir. Bk.: Tamari, *Cihan Harbi ve Yeni Filistin*, 124.

Filistin'deki mîrî arazileri müdevvere arazilere devretmesi ve Beyrutlu iş adamı Necîb İbrâhim Asfar'a doksan dokuz yıllığına kiralamak istemesi, Necîb Nassâr'ın müdahil olduğu siyasi konulardan biridir.⁸⁰ Necîb, Belçika şirketleri tarafından desteklenen ve el-Asfar Projesi olarak anılan bu projenin iptal edilmesi için yoğun bir propaganda yürütmüştür. Projenin Siyonistler tarafından tasarlandığını ve Beyrutlu Sursuk, Tuveynî ve Bisters ailelerinin desteğiyle satın alınmak istendiğini iddia eden Necîb, Lübnan ve Suriye basınının da desteğini alarak projenin iptal edilmesini sağlamış ve böylece Gûr, Bîsân, Eriha ve Efûla'daki ilgili arazilerin satışına engel olmuştur.⁸¹ Necîb'in basın ve halk arasında tanınmasını sağlayan bu başarısı kendisine özgüven vermiş ve şüpheli gördüğü toprak satışlarına yönelik incelemeleri artmıştır. Akka, Nâsıra ve Tiberya yöneticilerini toprak satışları konusunda eleştirmiş, ayrıca 1912'de yapılan Mebusan seçimlerinde Hürriyet ve İtilaf Fırkasının Kudüs adayı Şukrî el-'Aselî'yi Siyonizm ile mücadele edeceği inancıyla desteklemiştir.⁸² Seçimi kazanan Hürriyet ve İtilaf Fırkasının 1912'de Kudüs'e mutasarrıf olarak atadığı Muhdî Bey'in Yahudi kolonilerini ziyaret etmesi, Filistin basını ve halkı arasında ciddi bir rahatsızlık yaratmış ve bu ziyaret Siyonizm'e destek olarak değerlendirilmiştir.⁸³

Necîb, Balkan Savaşlarının (1912-1913) başlamasından sonra Yahudilerin savaşı göç için bir fırsat olarak gördüğünü ifade etmiş ve buna izin veren hükümet ile yeterince tepki göstermeyen Arap basınına eleştirmiştir.⁸⁴ Göçlerin Filistin toplum yapısını dejenere ettiğine inanan Necîb, önlem alınmaması durumunda bütün Filistin'in kaybedileceğini belirtmiştir. Balkan Savaşları'nın kaybedilmesinden sonra İttihat ve Terakki'nin Bâbîali Baskını (23 Ocak 1913) ile hükümeti yeniden ele alması ve Türkleştirme politikasını benimsemesi, Necîb'in eleştirilerine neden olmuştur.⁸⁵ Aslında Necîb, bu olaydan önce de İttihat ve Terakki'yi

80 el-Kermil, 26 Eylül 1913.

81 Mendel, *The Arabs and Zionism before World War I.*, 87; Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khūrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 170; Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 129; Mohamad Alamleh, "Osmanlı İdaresinde Kudüs Mutasarrıflığı 1874-1914" (Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 156-60; Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmânî", 99.

82 Kâsimiyye, "Necîb Nassâr fi Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 108.

83 Mendel, *The Arabs and Zionism before World War I.*, 134-36; Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khūrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 172. Necîb, bu ziyaret sırasında *el-Kermil*'de hükümetlerin birbirinden farklı olmadığı ve Siyonizm'e destek vererek ayakta kalmaya çalışıklarına dair yazıları birçok tehdit almasına ve şikâyet edilmesine neden olmuştur. Bk.: Haddâd, "Mevâkifu Cerideti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmânî", 101; el-Kermil, 12 Ekim 1912.; el-Kermil, 10 Aralık 1912; el-Kermil, 3 Ocak 1913; el-Kermil, 21 Ocak 1913. Muhdî Bey'in Filistin'de Siyonizm kolonilerini ziyaret etmesi ve *el-Munâdi* gazetesi başta olmak üzere basının tepkisine dair bilgiler için Bk.: Enes Kayyalı, "Siyonistlerin Filistin'de Arazi Satın Alma Faaliyetlerine Tepkiler: El-Munadi Gazetesi Örneği (1912-1913)", *Tarih & Gelecek Dergisi* 9, sy 1 (2023): 33-35, <https://doi.org/DOI: http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1252985>.

84 el-Kermil, 20 Ocak 1913. Necîb, Balkan Savaşları sırasında göç eden Yahudilere toprak sattığını duyduğu Sa'îd el-Cezâ'îri'den kendisini savunmasını istemiş ve bunun üzerine el-Cezâ'îri, Necîb'in ofisine giderek kendisini savunmuştur. Bk.: Michelle U. Campos, *Osmanlı Kardeşler: Erken Yirminci Yüzyıl Filistin'inde Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler*, çev. Mine Yıldırım, 1. bs (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2015), 275.

85 el-Kermil, 18 Şubat 1913; Kâsimiyye, "Necîb Nassâr fi Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 111-112. Hayriyye Kâsimiyye'ye göre Necîb'in hükümete yönelik Siyonizm eleştirilerinin hükümet nezdinde karşılık bulmaması

etnik milliyetçilik yapmasından ve Arapları ikinci sınıf vatandaş olarak görmesinden dolayı eleştiriyordu.⁸⁶ Bâbîâlî Baskınından sonraki süreçte kendisini radikal bir Osmanlıcı olarak tanımlayan Necib, *el-Kermil*'de Balkan Savaşları'na dair vatansever şiirler yayımlamış, ordu hakkında bilgilendirmeler yapmış ve halkı orduya destek vermeye çağırmıştır.⁸⁷

Necib, İttihat ve Terakki'nin hükümeti yeniden ele almasından sonra Filistin'de Siyonist varlığın arttığını, Bîsân ve Erîhâ'da en az 800 bin dönümlük arazinin Siyonistlerin eline geçtiğini, ayrıca İbn 'Âmir ve Şârûn ovaları ile Ürdün Vadisi gibi önemli tarım arazilerinin kaybedildiğini savunarak satışlara müdahale edilmesini istemiştir.⁸⁸ Aynı dönemde Yahudilere uygulanan Kırmızı Tezkere uygulamasının kaldırılması⁸⁹, *el-Kermil*'in eleştirilerini sertleştirmesine ve hükümeti Siyonizm destekçisi ilan etmesine yol açmıştır.⁹⁰ Necib, Birinci Dünya Savaşı arefesinde olası bir dünya savaşına dair yaptığı siyasi yorumlarla hem hükümetin hem de Almanların takibine uğramıştır. İngiliz okullarında eğitim görmüş bir Protestan olan Necib, Osmanlı'nın bekası için güçlü deniz filolarına sahip İngilizlerle ittifak kurması gerektiğini düşünse de onun bu fikirleri Osmanlı ve Alman yetkililer tarafından vatana ihanet olarak değerlendirilmiştir.⁹¹ Savaşın başlamasıyla birçok isim gibi Necib'in adı da arananlar listesine dahil edilmiş ve bu durum Necib'in kaçak bir hayat yaşamasına neden olmuştur. Necib, Osmanlı'nın parçalanması durumunda Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulacağını düşünüyordu ve bu parçalanmaya şiddetle karşı çıkıyordu. Ona göre ister Almanlar ister İngilizler kazansın savaş her türlü Levant'ın kolonizasyonu ile sonuçlanacaktı. Bundan dolayı Mekke Şerifi Hüseyin b. 'Alî'nin (1853-1931) başlattığı Arap İsyanı'na (10 Haziran 1916) katılmamış ve sürgün yaşadığı süreç boyunca isyanı eleştirmiştir.⁹²

Necib'in yaklaşık üç yıl süren sürgün hayatı 1917'in sonlarına doğru Nasıra'ya gidip teslim olmasıyla sona ermiştir. Ardından yargılanmak üzere Şam'a nakledilen Necib, bir süre Han el-Paşa Hapishanesinde kalmış ve hakkında okunan iddianamede İngiliz ajanlığı suçu temel alınarak kendisine yaklaşık on beş suç yöneltilmiştir. Bunların hepsini reddeden Necib, Mersinli Cemâl Paşa'ya bir mektup yazmış ve kendisinden yardım istemiştir. Bir süre sonra Şam'daki *eş-Şark* gazetesinde Osmanlı lehine propaganda yapması şartıyla serbest bırakılmıştır.⁹³ Bu şartı

ve geri adım atılmaması, dönemin maliye bakanı Mehmet Câvid Bey'in Siyonizm'i içten içe desteklemesiyle ilgilidir. Bk.: Kâsimiyye, "Necib Nassâr fi Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 107.

86 el-Kermil, 28 Ağustos 1912, el-Kermil, 14 Eylül 1912; el-Kermil, 5 Ekim 1912.

87 Campos'a göre Necib, samimi bir Osmanlı vatandaşı olup devletin bekasını ve kültürel milliyetçiliği savunmaktadır. Bk.: Campos, *Osmanlı Kardeşler*, 290.

88 el-Kermil, 11 Şubat 1913; el-Kermil, 23 Mayıs 1913.

89 Öke, *Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, 130-31.

90 Kâsimiyye, "Necib Nassâr fi Cerideti'l-Kermil 1909-1914", 116.

91 Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 19-20.

92 Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda*, 28-31.

93 Shehadeh, *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin'ine Veda* 196-204. Necib, Rusya'nın Filistin politikasını da eleştirmiştir. Ona göre Rusya hem Filistin'deki Ortodoksların hamisi olduğunu iddia etmekte hem de Ortodoksların Yahudi göçlerine tepkisini görmezden gelmektedir. Dolayısıyla Rusların bu siyaseti ileride kendisine zarar verecektir. Bk.: Beška, "Anti-Zionist Journalistic Works of Najib al-Khürî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914", 187.

yerine getirip getirmedeği bilinmeyen Necib, 1918'in Mart ayında artık İngiliz yönetiminde bulunan Filistin'e geri dönmüştür. Necib, İngiliz yönetimindeki Filistin'de İngiliz destekçisi siyasi bir tavır benimseyerek Siyonizm ile mücadele etmeye yeniden başlamıştır. 1918'de Hayfa'da Emîn 'Abdülhâdî (1897-1967) ve 'Abdullâh Muhlis (1878-1947) ile birlikte Hizbu'l-'Arabî'yi (Arap Partisi) kuran Necib ve arkadaşları, 2 Kasım 1918'de İngiliz yetkililere bir mektup göndererek partinin İngiliz çıkarlarını desteklediğini beyan etmiştir. Siyonizm'e karşı siyasal örgütlenme yoluyla mücadele etmek isteyen Necib, Nâsıra, Tiberya ve Safed'e seyahatler düzenleyerek partinin üye sayısını arttırmaya çalışmıştır. Seyahatlerinde halka bildiriler dağıtan parti üyeleri, İngilizleri methederek Siyonizm'in bitirileceğini müjdelemiştir. Beklenen ilgiyi göremeyen parti, 1919'un başında ani bir kararla kendini feshederek *el-Cem'iyetu'l-İslâmiyye ve'l-Mesîhiyye*'ye katıldığını duyurmuştur.⁹⁴ Necib ve arkadaşlarının siyasi görüşlerinin birden değişmesi, Balfour Deklarasyonu'nun (2 Kasım 1917) Filistin toplumunda anlaşılmaya ve etkisinin hissedilmeye başlanmasıyla ilgili olmalıdır. Nitekim Necib gibi Filistin halkının çoğu 1920'den itibaren İngilizlere muhalefet etmeye başlamıştır. Necib, 1920'de yeniden yayımlamaya başladığı *el-Kermil* ile Arapları birlik olmaya davet etmiş, Arap kongrelerine katılarak Siyonizm ile mücadele konusunda alınması gereken tedbirlerden bahsetmiş ve kırsal kesimde yaşayan halkın toprak satışı konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanında İngilizlere bir an bile güvenmenin bir hata olduğunu itiraf etmiştir.⁹⁵

Necib, henüz 1925'te İngilizlerin halkı fakirleştirdiğini, çiftçilerin borç batağında olduğunu, vergiler artarken istihdam ve üretimin azaldığını, işsizliğin arttığını ve toprak sahiplerinin yüksek fiyatlar karşısında dayanamayarak topraklarını Yahudilere sattığını ifade ederek yerel yönetimi eline almaya çalışan el-Huseynî ve en-Neşâşîbî ailelerini eleştirmiştir.⁹⁶ Necib'e göre İngilizler ve Siyonistler Filistin'de bulunduğu sürece yerel yönetimde hangi ailenin veya partinin olduğu önemli değildir ve halkın kitlesel bir şekilde işgale direniş göstermesi teşvik edilmelidir.⁹⁷ Necib, dönemin Britanya Dışişleri Bakanı Winston Churchill (1874-1965) ve onunla iyi geçinmeye çalışan Arap siyaset liderlerini Yafa'da yaşananların sorumlusu olarak görmüştür. Necib'in en sert eleştirdiği kişi Filistin'e Yüksek Komiser olarak atanan (1 Temmuz 1920) Yahudi asıllı Siyonizm destekçisi Sir Herbert Samuel (1870-1963) olmuştur.⁹⁸ Necib'e göre Filistin'i Arap devletlerinden izole etmeye çalışan Samuel'in amacı, Siyonistlerin güçlenmesi ve Siyonist bir devletin kurulmasıdır.⁹⁹ Ayrıca Necib, devam eden süreçte Filistin'e Yüksek Komiser sıfatıyla atanan (21 Mayıs 1925) Herbert Plumer'in (1857-1932) Herbert Samuel'den bir farkının olmadığını, Arapların İngiliz bürokratlara umut bağlamayı bırakıp kendi özgürlüklerini kendi elleriyle almaları gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda özellikle

94 Mennâ', *A'lâm Filestîn fî evâhiri ahdi'l-'Usmâni 1800-1918*, 361; el-Bataş, "Tatavvuru'l-fikri's-siyâsi li'l-kiyâdâti'l-Mesîhiyye fî Filestîn 1914-1922", 25-26.

95 el-Kermil, 25 Mart 1925.

96 el-Kermil, 1 Nisan 1925.

97 el-Kermil, 11 Nisan 1925.

98 el-Kermil, 2 Mayıs 1925.

99 el-Kermil, 6 Haziran 1925.

Ürdün Emiri 'Abdullâh b. Hüseyin'in (1882-1951) Arapların maslahatını gözetmediğini, koltuk sevdası için İngilizlere itaat ettiğini ve Siyonizm'e karşı gereken mücadeleyi vermediğini iddia ederek Emir'i gafletten uyanmaya davet etmiştir.¹⁰⁰

Necib, 1925'ten sonra toprak satışlarının artmasını ve Filistinlilerin giderek yoksullaşmasını manda yönetimiyle ve Arap liderlerin beceriksizliğiyle açıklamıştır. Yerel yönetimde önemli mevkilerin Yahudilere kaptırılmasından şikâyet eden Necib, Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Filistin'i en az üç Arabın temsil ettiğini hatırlatarak İngiliz yönetiminin Araplar için hayal kırıklığı olduğunu vurgulamıştır. İngiliz ve Siyonistlerden kurtulmanın Arap birliğinin sağlanmasıyla mümkün olabileceğini savunan Necib, Emir 'Abdullâh'ı Arap birliğine en büyük engel olarak görmüştür.¹⁰¹ Ayrıca Mısır, Suriye, Lübnan, Irak ve Suudi Arabistan krallarının Arapların bağımsızlığını istemediğini, kendilerine verilen küçük hediyelerle tatmin olduklarını ve Filistin'i önemsemediklerini iddia ederek¹⁰² eleştirilerini bütün Arap liderlerine yöneltmeye başlamıştır.

Siyonizm'den kurtuluş ve bağımsızlık için Filistin'in ekonomik ve kültürel anlamda yükselişe geçmesi gerektiğini savunan Necib, tüccar ve çiftçileri üretim yapmaya davet ederken aydın ve edebiyatçılardan ise yaşanan haksızlığı dünya kamuoyuna taşımalarını istemiştir.¹⁰³ Aksi takdirde Arap topraklarının kalbinde kurulacak bir Yahudi devletinin Orta Doğu'nun düzenini altüst edeceğini, Süveyş Kanalı başta olmak üzere Orta Doğu'daki bütün zenginliklerde hak iddia edebileceğini, bunun bölgede sürekli bir İngiliz varlığını gerektireceğini ve böylece uzun yıllar Arap devletlerinin sömürüleceğini iddia etmiştir.¹⁰⁴ Necib'in geleceği öngören bu yorumları ve tehlikenin büyüklüğü 1929'da yaşanan Burak (Ağlama) Duvarı Olayları ile daha iyi anlaşılabilir. Necib, güçlkle bastırılan ve birçok Müslüman ve Yahudi'nin öldüğü bu olaylardan sonra manda yönetimini, Siyonist liderleri ve pasif Arap liderlerini sorumlu olarak ilan etmiştir.¹⁰⁵ Bu olaydan sonra Necib, İngilizleri bir süreliğine de olsa desteklediği için pişmanlık duyduğunu belirtmiş ve İngilizleri desteklediklerinden dolayı Hristiyanlar adına Müslümanlardan özür dilemiştir.¹⁰⁶

Necib, Burak Olaylarından sonra ortaya çıkan ve bağımsızlık talep eden gizli örgüt ve cemiyetleri¹⁰⁷ desteklemiş, bu örgütlerin İngilizlerin zulmü, Siyonistlerin saldırganlığı ve Arap

100 el-Kermil, 24 Haziran 1925; el-Kermil, 15 Temmuz 1925; el-Kermil, 18 Temmuz 1925; Haddâd, "Kirâ'e fî Cerîdeti'l-Kermil ve mevâkifuhâ mine'l-ehdâsi'l-Filestîniyye", 153.

101 el-Kermil, 10 Ekim 1925; el-Kermil, 21 Ekim 1925; el-Kermil, 28 Ekim 1925; el-Kermil, 6 Mart 1926; el-Kermil, 3 Temmuz 1926; el-Kermil, 12 Temmuz 1926; el-Kermil, 21 Ağustos 1926; el-Kermil, 28 Temmuz 1926.

102 el-Kermil, 19 Kasım 1926; el-Kermil, 26 Kasım 1926.

103 el-Kermil, 25 Eylül 1926; Haddâd, "Kirâ'e fî Cerîdeti'l-Kermil ve mevâkifuhâ mine'l-ehdâsi'l-Filestîniyye", 156.

104 el-Kermil, 3 Aralık 1927.

105 el-Kermil, 7 Eylül 1929; el-Kermil, 11 Eylül 1919; el-Kermil, 18 Eylül 1929.

106 el-Kermil, 3 Ekim 1929; el-Kermil, 5 Ekim 1929. Burak Olaylarına karıştığı tespit edilen Fuâd Hicâzî, Muhammed Cumcum ve 'Atâ ez-Zîr adlı üç Filistinli gencin 17 Haziran 1930'da idam edilmesi, tüm Arap basınında olduğu gibi *el-Kermil*'de de öfkeyle karşılanmıştır. Necib, şehit edilen gençler için üç köyün satın alınmasını ve gençlerin adlarının bu köylere verilmesini teklif etmiştir. Bk.: el-Kermil, 17 Haziran 1930; el-Kermil, 19 Haziran 1930; el-Kermil, 25 Haziran 1930.

107 Bu örgütlerden biri de Ahmed Tafîş'in liderlik ettiği ve daha çok Celile ve Safed'te faaliyet gösteren el-Keffû'l-

seçkinlerin pasifliği neticesinde ortaya çıktığını savunmuştur. Siyonistlere satılan toprakların Arap zenginleri tarafından ortaklıklar kurularak geri alınmasını, Yahudilerle ilişkilerin kesilmesini, sanayileşme, tarım ve eğitime destek verilmesini ve İngilizlerin teklif ettiği her türlü anlaşmanın reddedilmesini öneren ancak dikkate alınmadığını gören Necîb, Filistin'in siyasi liderlerinden Hacı Emîn el-Huseynî'ye (1895-1974) hitap ederek sorularına cevap talep etmiştir. Necîb, Hacı Emîn el-Huseynî'nin Yahudilere satılan Tel eş-Şûk köyünü dokuz bin Filistin cüneyhine satın alabilecek imkânı varken Kudüs'te altmış bin cüneyhe otel inşa ettiğini ve göç eden zengin Yahudilerin orada ağırlandığını iddia ederek el-Huseynî ailesini zan altında bırakmıştır.¹⁰⁸

Necîb, ilerlemiş yaşına rağmen (altmış beş) 1930'dan sonra İngilizlere karşı sert bir muhalefet başlatmış, Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren İngilizlerin Filistin'e verdiği zararı *el-Kermil*'de kanıtlamaya çalışmıştır. Bu durum Necîb'e karşı ciddi bir sansür ve engellemeye sebep olmuştur. Fransızlar bile *el-Kermil*'in Lübnan ve Suriye'ye girişini yasaklamıştır.¹⁰⁹ Siyonistlerin İngilizler tarafından gizli bir şekilde silahlandırıldığını ve ordu kurulduğunu iddia eden Necîb, Arapları birlik olmaya ve güçlü bir ordu kurmaya davet etmiştir. Hatta Hristiyan Arapları çoğunluğa uyararak Müslüman olmaya çağırılmış,¹¹⁰ böylece Arap birliğinin dinî bir temel üzerine inşa edilebileceğini savunmuştur.

1930'lardan sonra Filistin'de ulusal direniş farklı bir evreye geçmiştir. 1936-39 Arap İsyanı'nın zeminini hazırlayan irili ufaklı birçok gizli örgüt ve cemiyet kurulmuştur. Bu örgütlerden el-Keffu'l-esved'in kurucusu olan 'İzzeddîn el-Kassâm'ın (1882-1935) İngilizler tarafından şehit edilmesi, Araplar arasında genel bir grev ve boykot süreci başlatmıştır. Bu durum kısa sürede Filistin'de yıllarca süren ve kanlı bir şekilde bastırılan Arap İsyanı'na neden olmuştur. İngilizler tarafından bu olayların organizatörü olarak görülen Hacı Emîn el-Huseynî Almanya'ya kaçmak durumunda kalırken Filistin'de en-Neşâşîbî ailesinin önderliğinde daha ılımlı bir İngiliz muhalefeti ön plana çıkmıştır.¹¹¹ Necîb, 1933'ten itibaren Siyonizm konusundaki eleştirilerini Arap liderlerine yöneltmeye başlamış ve kendilerini yirmi yıldan fazla bir süredir uyarmasına rağmen dikkate alınmadığından şikâyet etmiştir. 1933'ten itibaren sıkı yönetim ve sansürün başladığı Filistin'de İngilizlere açık mektuplar yazan Necîb, Stanley Baldwin'e (1867-1947) yazdığı mektupta İngilizlerin sözlerini tutmadığını ve büyük bir ihanette bulunarak Araplar arasında imaj kaybına uğradığını ifade etmiştir.¹¹²

Necîb, 1935'ten sonra birçok Arap lidere açık mektup yazmaya devam etmiştir. Hacı Emîn el-Huseynî, Emir 'Abdullâh, Kral Gâzî (1912-1939), Kral 'Abdul'azîz (1875-1953) gibi

Hadra örgütüdür. Bu örgüt 1931'de İngilizler tarafından dağıtılmıştır. Bk.: Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 53.

108 el-Kermil, 4 Haziran 1930; el-Kermil, 10 Temmuz 1930; el-Kermil, 23 Temmuz 1930; Haddâd, "Kırâ'e fi Cerîdeti'l-Kermil ve mevâkifuhâ mine'l-ehdâsi'l-Filestîniyye", 161-162.

109 el-Kermil, 26 Temmuz 1930; el-Kermil, 1 Ağustos 1930; el-Kermil, 20 Ağustos 1930.

110 el-Kermil 3 Eylül 1930; el-Kermil, 27 Eylül 1930; Haddâd, "Kırâ'e fi Cerîdeti'l-Kermil ve mevâkifuhâ mine'l-ehdâsi'l-Filestîniyye", 164.

111 Morris Benny, *One State Two States: Resolving the Israel/Palestine Conflict* (New Haven/ABD: Yale University Press, 2009), 65-67.

112 el-Kermil, 28 Kasım 1933; el-Kermil, 3 Aralık 1933; el-Kermil, 19 Kasım 1935.

liderlerin şahsi çıkarlarından dolayı ortak bir paydada buluşmadığını ve Arap dünyasının kalbi Filistin'i ihmal ettiklerini vurgulayarak kurulacak muhtemel bir İsrail devletinin sorumluları olarak görmüştür.¹¹³ İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla (1 Eylül 1939) birlikte Filistin'de basına yönelik sansür uygulanmış, *el-Kermil* 1939'dan itibaren sıklıkla kapatılmış ve 2 Ağustos 1941'de "*Memleke 'Arabiyye İslâmiyye Aydan*" başlıklı nüsha ile son yayımı gerçekleşmiştir.¹¹⁴ Necib, *el-Kermil*'in son yayımını yaptıktan sonra Siyonistlerin elinden aldığı Bisân'daki evine taşınmış ve son yıllarını Suriye'nin Fransızlara karşı bağımsızlık mücadelesini takip ederek geçirmiştir. Hayriyye Kâsimiyye, Sâzec Nassâr ile yaptığı bir röportajda Necib'in 1948'in Mart'ında ölüm döşeğindeyken şunları söylediğini ifade etmektedir: "*İnsanlar Siyonizm'i anlayamadı. Mücadelenin nasıl olması gerektiğini görmek isteyenler Suriye'ye gitsin ve görsün.*"¹¹⁵ Necib, bu son sözleriyle kitlesel bir direnişin önemine vurgu yapmış ve âdeta günümüze ışık tutmuştur.

Sonuç

Yahudiler için devlet kurma ülküsü üzerine inşa edilen Siyonizm, bu amaçla XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Filistin'e kitlesel göçler düzenlemiştir. Filistin'e yapılan göçler Osmanlı Devleti tarafından çeşitli yollarla engellenmek istenmiş ancak başarılı olunamamıştır. Siyonistlerin XX. yüzyılın başlarından itibaren Filistin'de toplumsal ve demografik yapıyı tehdit eden faaliyetleri Filistinli bazı aydınlar tarafından dile getirilmiş ve çeşitli yollarla engellenmeye çalışılmıştır. Bu aydınlardan biri de Hristiyan Necib el-Hürî Nassâr'dır. Aslen Lübnanlı olan ancak ailesiyle birlikte Hayfa'ya göç eden Necib Nassâr, hayatının neredeyse tamamını Siyonizm ile mücadele ederek geçirmiştir. Necib Nassâr'ın İngiliz okullarında eğitim alması ve bir süre Yahudi çiftliklerine yakın yaşaması, Siyonizm hakkında detaylı bilgi edinmesini sağlamıştır. İyi İngilizcesi sayesinde Siyonizm'e dair kaynaklara rahatça ulaşabilen Necib, bir dizi okuma faaliyetinden sonra Siyonizm tehlikesinin halk tarafından anlaşılması için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Bu çerçevede öncelikle Mısır, Suriye ve Lübnan basın organlarına makaleler göndermiş, bunun yeterli olmadığını fark ettiğinde ise *el-Kermil* adlı gazetesini Hayfa'da (1908) çıkarmaya başlamıştır.

Necib Nassâr, bir taraftan *el-Kermil* üzerinden Siyonizm'in mahiyetine dair makaleler yazarak Filistin basınına bu konuda birlik olmaya ve bir direnç göstermeye davet ederken diğer taraftan cemiyet ve dernekler kurarak köyleri ziyaret etmiş ve toprak satışının yol açabileceği olası tehlikeler hakkında köylüyü bilinçlendirmiştir. Necib, faaliyetlerini sadece köylülerle sınırlandırmamıştır. Yahudi göçleri ve toprak satışlarının takip edilmesi için bir komite kurmuş,

113 el-Kermil, 30 Aralık 1937; el-Kermil, 16 Kasım 1937; el-Kermil, 19 Mart 1938; el-Kermil, 29 Mart 1938. Necib ve eşi Sâzec bu süreçte silahlı örgütlere destek vermekten ötürü 1938'de tutuklanmışlardır. Necib yaklaşık bir ay hapsede kalırken eşi Sâzec bir yıl hapsede kalmıştır. Bk.: Online Erişim 1: (Erişim Tarihi: 19.02.2024); Kâsimiyye, "Necib Nassâr fî Cerîdeti'l-Kermil 1909-1914", 120-121.

114 el-Kermil, 2 Ağustos 1941.

115 Kâsimiyye, "Necib Nassâr fî Cerîdeti'l-Kermil 1909-1914", 120-21.

Siyonizm şüphesi gördüğü her türlü faaliyeti derinlemesine incelemiş ve Siyonistlere toprak sattığını tespit ettiği şahısların mevki ve ünlerini gözetmeksizin *el-Kermil*'de ifşa ederek Filistin halkına hesap vermelerini istemiştir. Ayrıca Filistin'in eşraf ailelerini, kaymakamları, Osmanlı yönetimini ve İngiliz yöneticileri Siyonizm'e hizmet etmekle itham etmiş ve bu konudaki delil olarak gördüğü belgelerini gazetesinde yayımlamıştır. Necib'in sert üslubu ve dirayetli duruşu Siyonistler arasında rahatsızlığa sebep olmuş, Siyonizm'i destekleyen dinî ve siyasi liderler ile Siyonist basını kendisine saldırmayı dinî bir vecibe olarak görmüştür. Bu durum Necib'in popülaritesini arttırdığı gibi bazı Arap aydınların ve halkın kendisini desteklemesini sağlamıştır.

Necib, İngiliz mandaterliğinin başlamasından sonra kısa bir süre İngilizleri desteklese de bu durum uzun sürmemiştir. İngilizlerin Yahudi asıllı Siyonist destekçisi Herbert Samuel'i Filistin Yüksek Komiseri olarak atanması, Necib'in İngilizlere duyduğu güveni tamamen bitirmiş ve o tarihten itibaren hem İngiliz hem de Siyonizm aleyhtarlığı yapmıştır. Bu süreçte Filistin'de yaşanan çatışmaları ve problemleri sert bir şekilde eleştiren Necib, genellikle İngiliz yöneticilerini ve Arap siyaset liderlerini olayların sorumlusu olarak görmüştür. Özellikle 1935'ten sonra Arap siyasetine ve liderlerine karşı umutlarını kaybetmeye başlayan Necib, Siyonistlerin sadece Filistin'i işgal etmekle yetinmeyip vadedilen toprakların tamamını alacağını iddia etmiştir. Ayrıca başta Ürdün Emiri 'Abdullâh b. Hüseyin olmak üzere Hacı Emîn el-Huseynî, Kral Faysal, Kral Gâzî ve 'Abdulazîz b. Su'ûd gibi Arap liderlerini pasif ve korkak olmakla itham etmiştir. *el-Kermil*'deki yayımlarında halkın siyasi liderlere umut bağlamayı bırakıp kitlesel bir direnişe geçmesi gerektiğine dair çağrılar yapan Necib'in Siyonizm'e dair öngörülerini ve talepleri bazen ciddiye alınmışsa da çoğunlukla abartılı bulunmuştur. Hatta bazı kesimler Necib'i "Mecnûn" olarak anmaya başlamıştır. Ancak başta 1948 Arap-İsrail Savaşı olmak üzere yaklaşık yüz yıldır süren kanlı çatışmalar ve Siyonistlerin durmak bilmeyen katliamları Necib el-Hürî Nassâr'ın öngörülerindeki haklılığını göstermektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Alamleh, Mohamad. "Osmanlı İdaresinde Kudüs Mutasarrıflığı 1874-1914". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Antonius, George. *Arap Uyanışı: Arap Ulusal Hareketinin Öyküsü*. Çeviren Mehmet Akif Koç ve Muhammed Karakuş. İstanbul: Selenge Yayınları, 2021.

Armaoğlu, Fahir. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*. 6. bs. İstanbul: Kronik Yayınları, 2020.

Arslantaş, Nuh. "İslâmî Dönemde (638-1099) Filistin'e Yahudi Göçü ('Aliyah: אֲלִיָּהּ)". *Belleten* LXXV, sy

- 274 (2011): 641-89.
- el-Bataş, Cihâd Şa'bân. "Tatavvuru'l-fikri's-siyâsi li'l-kiyâdâti'l-Mesîhiyye fi Filestîn 1914-1922". *Mecelletu Câmi'ati'l-Kuds el-meftûha li'l-ebhâs ve'd-dirâsât*, sy 38 (2016): 12-44.
- Belkebir, 'Abdussamed. "Necib Nassâr (1865-1948): Mecnûnu's-Sahyûniyye ve'l-isti'mâr". *Mecelletu'l-multekâ*, sy 27 (2012): 97-102.
- Benny, Morris. *One State Two States: Resolving the Israel/Palestine Conflict*. New Haven/ABD: Yale University Press, 2009.
- el-Bergûsî, 'Umer Sâlih. "Necib Efendî Nassâr". *Mir'âtu's-şark*, 22 Eylül 1927.
- Beška, Emanuel. "Anti-Zionist Journalistic Works of Najîb al-Khûrî Nassâr in The Newspaper al-Karmal in 1914". *Asian and African Studies XX*, sy 2 (2011): 167-93.
- . "Arabic Translations of Writings on Zionism Published in Palestine Before The First World War". *Asian and African Studies XXIII*, sy 1 (2014): 154-72.
- Campos, Michelle U. *Osmanlı Kardeşler: Erken Yirminci Yüzyıl Filistin'inde Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler*. Çeviren Mine Yıldırım. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Deveci, Can. "Herbert Samuel Dönemi'nde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925)". *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 42 (2017): 1-17.
- Garaudy, Roger. *Siyonizm Dosyası*. Çeviren Nezih Uzel. İstanbul: Pınar Yayınları, 2021.
- Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*. Sözlük Dizisi 2. Ankara: Vadi Yayınları, 1998.
- Haddâd, Yûsuf Eyyûb. "Kırâ'e fi Cerîdeti'l-Kermil ve mevâkifuhâ mine'l-ehdâsi'l-Filestîniyye". *Şu'ûnu Filestîniyye* 139, sy 138 (1984): 149-73.
- . "Mevâkifu Cerîdeti'l-Kermil mine's-Sahyûniyye fi'l-'ahdi'l-'Usmâni". *Şu'ûnu Filestîniyye* 147, sy 146 (1985): 92-117.
- Hey'etu't-tahrîr. "Fe'Iterfe'i'n-Nâziyyetu's-Sahyûniyye eyâdihâ 'ani'l-munâdil Vilyem Nassâr". *Mecelletu't-tali'a* IV, sy 5 (1968): 96-99.
- el-Hûlî, Lutfi. "'Ani'l-fidâ ve'l-fidâ'iiyyîn ve'l-munâdil Vilyem Nassâr". *Mecelletu't-tali'a* IV, sy 8 (1968): 5-9.
- el-Huseynî, Seniyye. "Teşekkulu'l-kiyâniyyeti'l-Filestîniyye". *Mecelletu'd-dirâsâti'l-Filestîniyye*, sy 131 (2022): 84-112.
- Kâsimiyye, Hayriyye. "Necib Nassâr fi Cerîdeti'l-Kermil 1909-1914: ehadu ruvvâdi munâhedati's-Sahyûniyye". *Şu'ûnu Filestîniyye*, sy 23 (1973): 101-23.
- Kayyali, Enes. "Siyonistlerin Filistin'de Arazi Satın Alma Faaliyetlerine Tepkiler: El-Munadi Gazetesi Örneği (1912-1913)". *Tarih & Gelecek Dergisi* 9, sy 1 (2023): 23-38.
- Khalidi, Rashid. *The Iron Cage: The Story of the Palestinian Struggle for Statehood*. Boston: Beacon Press, 2007.
- Mendel, Neville J. *The Arabs and Zionism before World War I*. Berkeley: University of California Press, 1976.
- Mennâ', Âdil. *A'lâm Filestîn fi evâhiri 'ahdi'l-'Usmâni 1800-1918*. 2. bs. Beyrut: Mu'essesetu'd-dirâsâti'l-Filestîniyye, 1995.
- Muhâfaza, 'Âli. *el-Harekâtu'l-fikriyye fi 'asri'n-Nahda fi Filestîn ve'l-Urdun*. Beyrut: Dâru'l-ehliyye li'n-neşr ve't-tevzî', 1987.
- Nassâr, Necib. *es-Sahyûniyye: tarîkühâ-garağuhâ-ehemmiyyetuhâ (mulahasan 'ani'l-ensiklûbidyâ'l-Yehûdiyye)*. Hayfa: Matba'atu'l-Kermil, 1911.

- . “Memleketun ‘Arabiyyetun İslâmiyyetun Eydan”. *el-Kermil*, 02 Ağustos 1941.
- Öke, Mim Kemal. *Siyonizm ‘den Uygurluklar Çatışmasına Filistin Sorunu*. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002.
- Pappe, Ilan. *Modern Filistin Tarihi*. Çeviren Nuri Plümer. Ankara: Phoenix Yayınları, 2007.
- Rızâ, Muhammed Reşid. “Haber ve İtibâr”. *el-Menâr*, 1898.
- . “Hayâtü umme ba‘de mevthâ”. *Mecelletu ‘l-Menâr*, 21 Ocak 1902.
- Ro‘i, Yaacov. “The Zionist attitude to the Arabs 1908-1914”. *Middle Eastern Studies* 4, sy 3 (1968): 198-242.
<https://doi.org/10.1080/00263206808700102>.
- Shehadeh, Raja. *Zamandaki Kırılma: Osmanlı Filistin ‘ine Veda*. Çeviren Gülçin Tunalı. İstanbul: Timaş Yayınları, 2023.
- Şehâde, Hürî, ve Hürî Nikülâ. *Hulâsatu târihi kenîseti ‘Urşelîm el-Ortodoksiyye*. Amman: Matba‘atu Şarki‘l-Evsat, 1996.
- Tamari, Salim. *Cihan Harbi ve Yeni Filistin*. Çeviren Muttalip Tütüncü. İstanbul: Küre Yayınları, 2021.
- Tellioglu, Ömer. *Filistin ‘e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018.

Çevrimiçi Kaynaklar

Online Erişim 1: (Erişim Tarihi 06.02.2024)

<https://www.palquest.org/ar/biography/9756/%D9%86%D8%AC%D9%8A%D8%A8-%D9%86%D8%B5%D9%91%D8%A7%D8%B1>

Online Erişim 2 (Erişim Tarihi 07.02.2024)

<https://gpa.eastview.com/crl/mena/?a=d&d=akac19140807-01&e=-----en-25--1--img-txIN----->

Online Erişim 3 (Erişim Tarihi: 16.02.2024)

<https://www.nli.org.il/ar/newspapers/elcarmel?>

Online Erişim 4 (Erişim Tarihi 01.03.2024)

<https://www.alquds.co.uk/%D8%B5%D8%A7%D8%AD%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%85%D9%84-%D9%88%D9%82%D8%A7%D8%B1%D8%B9-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%B1%D8%B3-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%88%D9%84-%D8%B6%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B5%D9%87/>

